

ศิลปะสำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลก

ศิลปะของการดับทุกข์

๐ บัวยังบาน เต็มที่ ยิ่งมีมาก

พุ่มพระภาค ยิ่งพอ พระทัยยิ่ง

เหตุดังนั้น บัวที่เริ่ม จะบานจริง

อย่าลอกกลิ้ง ล่อหลุม หุบเสียวเอย

ศิลปะสำหรับการมีชีวิตร
อยู่ในโลก

พุทธศาสนิกขุ

ศิลปะของการดับทุกข์

ปรัชญานันทิกขุ

ศิลปะสำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลก

ธรรมบรรยายประจำวันเสาร์ที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๒๓ ณ สวนโมกขพลาราม ไซยา

พุทธทาสภิกขุ

ศิลปะของการดับทุกข์

ปาฐกถาธรรมประจำวันอาทิตย์ที่ ๑๔ กันยายน ๒๕๒๙ ณ วัดชลประทานรังสฤษฎ์

ปัญญาันทภิกขุ

จัดพิมพ์โดย

กองทุนศูนย์สืบอายุพระพุทธศาสนา วัดชลประทานรังสฤษฎ์

กองทุนห้องสมุดศาลาจำปรีดณี วัดชลประทานรังสฤษฎ์

กองทุนเสถียรธรรม เสถียรธรรมสถาน

ท่านผู้ใดเห็นคุณค่าของหนังสือนี้ ประสงค์จะช่วยเผยแผ่เป็นธรรมทาน ติดต่อดังต่อไปนี้
ศูนย์สืบอายุพระพุทธศาสนา วัดชลประทานรังสฤษฎ์ อ.ปากเกร็ด จ.นนทบุรี ๑๑๑๒๐

โทร.๕๘๔-๓๐๗๔, ๕๘๔-๑๘๕๕, ๕๘๓-๔๒๔๓

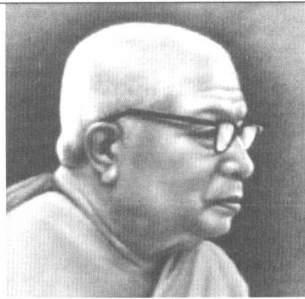

ภาพปกและหน้ากลาง : ฝีมือ อาจารย์สุวัจน์ แสนขัติ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล คลองหก ปทุมธานี

อาสาสมัครพิมพ์ต้นฉบับคอมพิวเตอร์ : อ.สุกัญญา นิยมตรุษะ, สุขเขต หวังจิตต์ และคณะ

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : ตุลาคม ๒๕๔๖ จำนวน ๑๐,๐๐๐ เล่ม

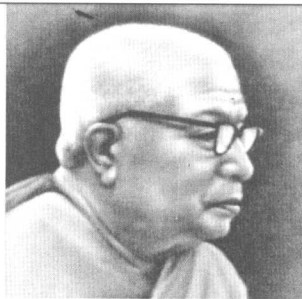
แม่พิมพ์ โดย สุนทรฟิล์ม โทร.๘๐๓-๒๒๔๙ พิมพ์ที่ บริษัท เอส.อาร์.พรินต์ จำกัด โทร.๕๘๔-๒๒๔๑

อนโมททา

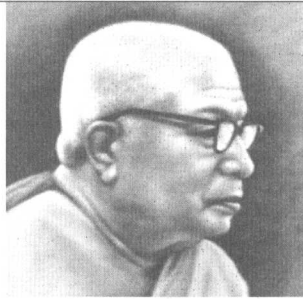
การฝึกฝนหัวใจธรรมะ อันเป็นธรรมาทม ในสมัย
ที่โลกกำลังขาดแคลนธรรมะอย่างยิ่ง เช่นนี้ เวียนธัมม มี
เนตฺตผล และ การนำ การอนโมททา, วิธี ของ อนโมททา.

คำว่า "ธรรม" เมื่อแปลได้ว่าเป็นความหมายมากมาย
หลายประการ, แต่ประการที่สำคัญที่สุดนั้น ธรรมะ
คือ หน้าที่ ที่ มนุษย์ จะต้อง ปฏิบัติ ให้ ถูกต้อง ตาม กฎ
ของ ธรรม ชาติ ทุก ชั้น ทุก ตอน แห่ง จักร วาล ม ชาติ ของ เขา,
เมื่อ ความ มี ชีวิต อยู่ อย่าง สมบูรณ์ นี้ คือ ส่วน ตัว และ
ส่วน รวม, หรือ ทั้ง โลก.

โลกาตคฺคณธรรมะ เพราะไม่รู้จักสิ่งนี้เสีย
กัธรรมะ อย่างถูกต้อง ดังที่กล่าวแล้ว เพราะต้องดู
 ฝนตกไม่ตกลงในหลุม ในรัชกาลก่อนนั้นเกิดลาภการประมุข
 ฌาณธรรมะ นั่นเอง. สัญชาติ กัเทศิยนิยตคฺคณ ธรรมะ
 วิชา ในรัชกาลก่อนนั้น และเจริญเติบโตในวิชาที่คนกระ-
 กั มีวิชาที่เป็นกัเทศิยนิยตคฺคณ ทั้งเมื่อครั้งนั้น. มชกาภิเษก
 ฌาณธรรมะ ฌาณธรรมะ ไม่ตกมีธรรมะ ๐-วิชาที่ใหม่
 วิชาแล้ว; แต่ในนี้ มีหนังสือ ๑๐๐ กัเทศิยนิยตคฺคณ
 ๑๐๐๐๐๐ เป็นพยานแล้ว. ฌาณธรรมะ นกัเทศิยนิยตคฺคณ
 ฌาณธรรมะ แต่ ฌาณธรรมะ ๑๐๐๐๐๐ ความดีของกัเทศิยนิยตคฺคณ

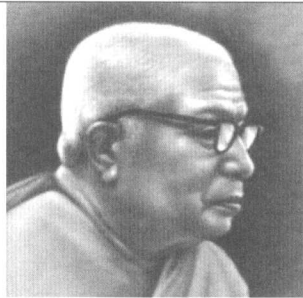

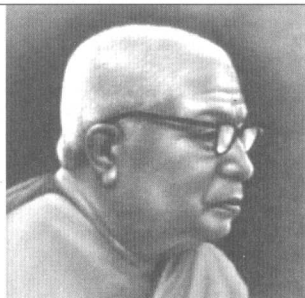
มาบอกคุณ อานนดะเถิดว่า มันเริ่ม สู้กับที่ช่วยไม่ได้เสียแล้วนี่
 ละมี 4 ข้อใหญ่เป็นเช่นนี้: หนึ่งคือให้เริ่มมีธรรมนั้น และปล่อยให้
 เริ่มทุกทีแหละ เค้าเริ่มใช้ตามลัทธิมีก=เขาด้วยสักคนหนึ่ง ก็
 แล้วกัน โดยไม่ต้องคอยคอยใครๆ สักใคร่ใคร่มาหมิ่นเหยียดดูอยู่ใน
 ธรรมเดิมๆ แต่ประ=ทวาร. แต่พอที่มันมี ธรรม=คำสอนนั้น
 เริ่มแล้ว สู้กับที่ช่วยไม่ได้ และเริ่มสู้กับแม่ ได้ตามเคยและ
สู้กับ; เปรียบเหมือนสู้กับแม่แล้วสันต์ที่ภาพกันใหม่ เพื่อเริ่ม
 ฝึกกันใหม่ ตามแบบแม่ที่คอยสอนลูก โดยอาศัย สู้กับ ว่าย่อก
 ว่า ธรรม นั้นแหละ; แล้วได้มลายามพากันเสียเพราะธรรม ชัก
 ครอบกัน 4 ข้อ=ที่ ๆ อยู่นั้น เพื่อที่ทุกคนมาแข่งธรรม สู้กับ
 ฆราวาสนี่. การที่มันสู้กับ ธรรม=คำสอน นั้นเสียแล้ว ก็คือที่แต่
 ที่เริ่มแล้ว กัดๆ ประ=สงบ ดีนี่.

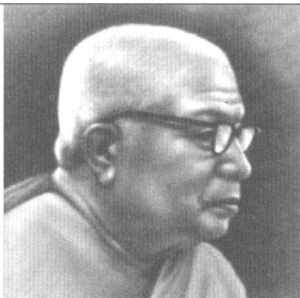

ธรรมะ: ข้อนี้เรารู้จักดีอยู่แล้ว อย่างถูกด้วย รู้จักดีแล้ว
 แปลลัทธิอื่น และข้ออื่นอย่างถูกต้อง, มีหน้าที่ที่ทรงงาน
 ทวิปัญจสมวัตติ์ เกียรติยศชื่อเสียง มีภรรยา ๑ คน อย่าง
 ถูกต้อง เป็นไปเพื่อ สันติสุขส่วนบุคคล และ สันติภาพ
ของส่วนรวม โดยส่วนเดียว, มีสิทธิวิฤตทุกชนิดในแง่
 โศก แม้แก่สัตว์เดรัจฉาน และพสกนิกรชาติไทยด้วย, ไม่เป็น
 คนทำลายโลก หรือหนักแผ่นดิน แม้แต่หมอน้อยเดียว. สิ่ง
นี้เรียกว่า ขาญ, ไซคิทธิ, หรือ ขอบเขตลวดลายที่ ขอบเขต
 แก่ผู้ประพฤตธรรม. ข้อนี้ หมายถึง ความว่า ๑๖๖๓ มีวิธี
 นววิมุกตคุณวิธีนี้, มีแต่ สิทธิ นัยตั้งแต่โลกนี้
 แห่งประพฤตธรรม เป็นต้นไป ก็เดียว.

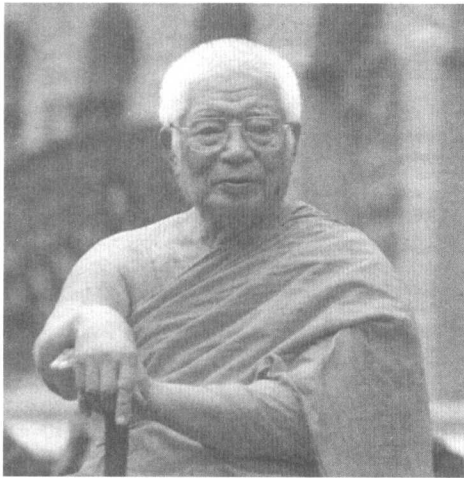
เขา มี๓ ขลุ่ยลูกสั้น กายใจ สำนักรับการฝึกเขา เพื่อให้
 รู้จักสิ่งทั้งปวง อย่างถูกต้อตรงตามที่เป็นจริง เพื่อมีสติอยู่
 อย่างสงบสุข มีใช้มีพา ขลุ่ยลูกสั้น กายใจ สำนักรับไว้เป็น
 สัตว์ ให้เขาได้เป็นกษัตริย์ของโลก คนใจเข่าไม่พ่น ในเมื่อมัน
 เป็นกันอยู่โดยมากในโลกปัจจุบัน ซึ่งกำลังขาด ขาวนะ.
 เขามองกับโลกนอกตัวเขาไม่ได้ ก็จริง แต่เขาสามารถควบคุม
 ขลุ่ยลูกสั้น กายใจ ให้สัมพันธ์โลก แต่ในลักษณะนี้
จะไม่มีพิษเป็นภัยแก่เราได้ โดยอาศัย ขาวนะ นั่นเอง. ที่
 คนในโลก ทำดีเช่นนี้ โลกนี้ ก็เป็น โลกที่สงบงาม อยู่
 ง่าย หรือเป็นโลกของพระศรีอารียเมตไตรย นั้นมากขึ้น
 ภาณิน เพราะเป็นโลก ที่สงบ ง่าย ไม่ต้อง ขาวนะ.

ทบผิด ๗๐๐ โลก ๖๐๐ มหันต์ ๖๐๐ ๖๐๐ ๖๐๐ ๖๐๐ ๖๐๐ ๖๐๐
 คือ เดินไปตามทางธรรม. การชอบในทุกข์ได้เดินไปตาม
 ทางธรรม งามเป็นกุศลอันใหญ่หลวง และสุขสูง. ขอให้
 การจัดการไม่พินิจ ธรรมะ นั้นเสีย เพราะ ธรรมะ นั้น
 ยืนยงเต็ม ทนทานไม่แปรผัน ธรรมะ นั้น แก่ผู้ที่ไม่ค่อยได้
 ผู้ที่ยังมี ธรรมะ อยู่ โดยทุกแห่งทุกมุมโลก. ท่านได้ขอ
 ไม่นาน สติใน ธรรมะ นั้นได้ เป็น ธรรมะ นี้.

พระพุทธเจ้า

โลกขพลาภ, โชน

ศิลปะ

สำหรับการมีชีวิต
อยู่ในโลก

พุทธศาสนิกบุ

ท่านสาธุชนผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์แห่งภาควิสาขบูชา เป็นครั้งที่ ๔ ในวันนี้ อาตมาก็ยังคงกล่าวเรื่อง ศิลปะแห่งการครองชีวิต ต่อไปตามเดิม; แต่จะได้กล่าวโดยหัวข้อย่อยเฉพาะในวันนี้ว่า ศิลปะสำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลก.

พุทธบริษัท

พึงรู้ความหมายของศิลปะ.

ท่านทั้งหลายเป็นอันมาก ไม่ได้เคยฟังมาแต่ต้นของการบรรยายชุดนี้ ย่อมมีความสงสัยขึ้นมาในใจว่า มีศิลปะอะไรกัน ที่เกี่ยวกับธรรมะ,

๑ ศิลปะสำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลก ๑

หรือว่าธรรมชาติจะมาเป็นศิลปะในการมีชีวิต, และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง อยู่ใน
ในโลก การมีชีวิตอยู่ในโลกจะทำให้เป็นศิลปะได้อย่างไร ?

เราได้เคยสรุปความหมายของคำว่า **ศิลปะ** มาแล้ว ในการ
บรรยายครั้งก่อนๆ ซึ่งผู้ฟังจะต้องทำไว้ในใจ ถึงความหมายอันนี้ ให้
เป็นที่เข้าใจอยู่เสมอ สำหรับการฟังทุกครั้งไป.

คำว่า **ศิลปะ** คนพวกอื่นเขาจะมีคำจำกัดความมาอย่างไร ก็ตาม
ใจเขา สำหรับเราพวกพุทธบริษัท จำกัดความหมายของคำว่า **ศิลปะ**
ไว้ว่า **ความสำเร็จ** ที่บวกกันเข้ากับ**ความมั่งคั่ง** และบวกกันเข้ากับ
ความมีฝีมือ. ลองฟังดูให้ดีๆ ว่า ความเป็นศิลปะหรือความมีศิลปะ กับ
ความไม่มี ไม่เป็นศิลปะนั้นมันต่างกันอย่างไร.

ศิลปะ หรือ**ความมีศิลปะ** เป็น**ศิลปะ**นั้น มันมีผลเป็น**ความสำเร็จ**
ประโยชน์ตามที่ตัวต้องการ แล้วก็บวกกันอยู่กับ**ความมั่งคั่ง** เป็น
ที่ตั้งแห่ง**ความเลื่อมใสพอใจ** และบวกกันอยู่กับ**ความมีฝีมือ** ในการ
ประพจน์หรือกระทำ; ถ้ารวมกันได้ทั้ง ๓ อย่างแล้ว ก็เรียกว่า
เป็น**ศิลปะ**.

๑ ศิลปะสำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลก ๑

เท่าที่เราสอบดูความหมายกับคำว่า **อาร์ต (art)** ของพวกฝรั่ง ซึ่งมีความหมายในทางปรัชญา เป็นต้น มันก็ได้ใจความเหมือนๆ กัน กับที่พุทธบริษัทเราถือกันเป็นหลักอยู่. **วัตถุประสงค์ของการทำทุกอย่างอยู่ที่ความสำเร็จประโยชน์**, จะเป็นความสุขหรือเป็นอะไรขึ้นมาได้ตามที่เราต้องการ นี่ต้องมีแน่; **นี่ถ้ามันบวกกันเข้ากับความงดงาม มันก็มีความหมายมากออกไป**; เพราะว่าความสำเร็จประโยชน์ที่ไม่งดงามก็มีเหมือนกัน คือมันเป็นธรรมดา ๆ แต่ความสำเร็จประโยชน์ที่มีความงดงามแสดงอยู่ในนั้น มันจับใจผู้คนมากกว่า.

พระพุทธองค์จึงทรงย้ายนักย้ายหนาว่า เธอจงประกาศพรหมจรรย์ ให้มีความงามในเบื้องต้น ความงามในท่ามกลาง และความงามในเบื้องปลาย. ถ้าท่านมอง **พระพุทธองค์** ในแง่นี้ ก็จะได้เห็นได้ทันทีว่า **ทรงเป็นศิลปิน** หรือมีวิญญูณแห่งศิลปิน, และมุ่งหมายให้พวกเราใช้ความเป็นศิลปิน คือมีประโยชน์จากศิลปะ.

นี่ยังจะต้องบวกกันกับความมีฝีมือ หมายถึงว่า **มันกระทำได้โดยยาก** เป็นงานฝีมือที่ละเอียดอ่อนที่ทำได้โดยยาก. ข้อนี้มันเกือบจะเป็น

๑ ศิลปะสำหรับการมีชีวิตรอบโลก ๑

ธรรมดาว่า ถ้าสำเร็จประโยชน์ด้วย งดงามด้วย มันก็ต้องทำยาก แต่ มันอาจจะเป็นไปได้ ว่าที่ไม่ยาก ทำไม่สู้ยาก ก็จะมี. นี่เราจึงต้องจำกัด ความลงไปด้วยอีกข้อหนึ่งว่า และเป็นงานฝีมือ.

นี่คือ ความหมายของคำว่า ศิลปะ แปลว่า สำเร็จประโยชน์ บวกกันอยู่กับความงาม และความมีฝีมือ. ความงามจูงใจคนให้สนใจ, จูงใจคนให้ทำตาม นี่เป็นความงามในทางนามธรรม เป็นความงาม ทางธรรม; ไม่ใช่งามด้วยเขี้ยว ๆ แดง ๆ สีสังวรระณะลวดลาย, แต่มัน เป็นความงดงามของการประพฤติ ของมารยาท ของการกระทำ. เมื่อเขาเห็นแล้วก็ยินดี พอใจ เลื่อมใส สัมผัสใจเอาอย่าง.

ที่นี้มันก็มาถึงข้อที่ว่า มีฝีมือ คือกระทำยาก; ถ้ามันง่ายไปหมด หรือไม่ต้องการฝีมือ ทุกคนก็เป็นศิลปินไปหมด. ที่นี้มันจะทำได้แต่คน มีฝีมือ ซึ่งแสดงอยู่ในตัวแล้วว่าไม่ใช่คนโง่.

ระวังให้ดี, คนโง่จะทำอะไรให้มีฝีมือไม่ได้; แล้วคนก็ขอมโง่ ขอมไม่ทำอะไรให้มีฝีมือ นี่มันก็มีอยู่มากในโลกนี้ หรือจะเป็นธรรมดา ไปเสียทีเดียว.

บทกวน ศิลปะแห่งการครองชีวิต.

ที่นี้ก็มาพูดถึงหัวข้อที่ว่า ศิลปะสำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลก ก็คือ คนจะมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ ขอให้อยู่อย่างมีศิลปะ.

ในการบรรยาย ครั้งที่ ๑ ได้พูดถึงถึงความหมายทั่วไปของคำว่า ศิลปะ ของคำว่า ชีวิต, ของคำว่า ทัศนะแห่งชาวพุทธ. เพราะมีหัวข้อว่า **ปรมาตถศิลป์แห่งการครองชีวิตตามทัศนะของชาวพุทธ.** วันนี้เป็นคำบรรยายที่ขยายความออกไป เพื่อให้เข้าใจโดยรายละเอียด ว่าตามทัศนะของชาวพุทธนั้น เรามีแบบแห่งการครองชีวิตที่เป็นศิลปะ.

ในการบรรยาย ครั้งที่ ๒ บรรยายโดยหัวข้อว่า **ชีวิตในฐานะวัตถุแห่งศิลปะ** ออกจะฟังยากสำหรับคนทั่วไป; เพราะว่าเขาเอาวัตถุจริง ๆ กันเสียโดยมาก มาเป็นวัตถุแห่งศิลปะ คือเป็นวัตถุสิ่งของ เป็นไม้เป็นโลหะ เป็นโลหะ เป็นกระดาษ เป็นก้อนหิน เป็นอะไรก็ตาม เป็นวัตถุแห่งศิลปะ; อย่างที่เราได้เห็น ได้ยิน ได้ฟัง อยู่ว่ามันเป็นวัตถุแห่งศิลปะ.

๑ ศิลปะสำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลก ๑

แต่เดี๋ยวนี้ ตัวชีวิต; และโดยเฉพาะ ส่วนที่เป็นนามธรรม เราสามารถที่จะเอามาเป็นวัตถุที่ตั้งแห่งศิลปะ ก็คือทำชีวิตนั้นให้งดงาม.

ในการบรรยาย ครั้งที่ ๓ ศิลปะแห่งการมีชีวิตอยู่เหนือปัญหา หมายความว่าชีวิตเต็มไปด้วยปัญหา นี่เป็นชีวิตธรรมดา; ถ้าทำให้อยู่เหนือปัญหาได้ นั่นเป็นชีวิตที่มีศิลปะ.

ศิลปะ หมายถึง วัตถุประสงค์, การกระทำ, ความคิด และแสดงออก.

ท่านก็พอจะเข้าใจได้ว่า คำว่า ศิลปะ นี้ ไม่ได้หมายถึงเรื่องทางวัตถุแต่อย่างเดียวเสียแล้ว, มันหมายขึ้นมาถึง การกระทำ กิริยาแห่งการกระทำ หมายถึง ความคิด และ การแสดงออกแห่งความคิด. นี่มันมากไปกว่าคนทั่ว ๆ ไปเขาเข้าใจกันอยู่; แต่พวกที่เป็นศิลปินจริง ๆ เขารู้ดีเรื่องนี้ ถ้าจะเียงอยู่ก็พวกเรา ที่ว่าศิลปะนี้อาศัยอยู่แต่เพียงวัตถุอย่างเดียว. ขอให้เขยิบขึ้นไปให้สูงถึงระดับของพุทธบริษัท ที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า จงประกาศพรหมจรรย์ให้งดงาม คือมีศิลปะ ทั้งเบื้องต้น ท่ามกลาง และเบื้องปลาย.

๑ ศิลปะสำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลก ๑

พรหมจรรย์ คือการประพฤติปฏิบัติกระทำอย่างถูกต้อง ของชีวิต สำหรับชีวิต เพื่อชีวิต หรือโดยชีวิตนั่นเอง; นี้เขาเรียกว่าพรหมจรรย์. การดำรงชีวิตอยู่ให้ดีที่สุด นี้เรียกว่าพรหมจรรย์, เป็นวิธีการครองชีวิตที่ดีที่สุด. **พวกเธอจงไปประกาศพรหมจรรย์** และการประกาศนั้นทรงกำชับว่า **ให้งดงามทั้งเบื้องต้น ท่ามกลาง และเบื้องปลาย.**

ถ้าท่านทั้งหลายมีสติปัญญามากพอ ก็อาจจะมองเห็นได้เลยว่า ที่เราเป็นคนกันนี้แหละ คือการประพฤติพรหมจรรย์; ฟังดูให้ดี ๆ ถေးที่เราเป็นคนเป็นมนุษย์กันอยู่ตามปรกตินี้ มันก็คือการประพฤติพรหมจรรย์อยู่โดยไม่รู้สีกตัว; เพราะว่าเราประพฤติเป็นการต่อสู้เพื่อให้รอดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง, แม้ว่าจะอยู่ในระดับต่ำ ก็มีความหมายอย่างเดียวกันกับคำว่าพรหมจรรย์.

ที่นี้ **พระองค์ไม่ทรงประสงค์** ให้เป็นพรหมจรรย์ง่าย ๆ ง่าย ๆ เลว ๆ อย่างนั้น จึงทรงกำชับ ถึงกับว่า ให้มันงดงาม : ข้างต้น ก็งดงาม ตรงกลาง ก็งดงาม ข้างปลาย ก็งดงาม. **เราจึงต้องสนใจเรื่อง**

๑ ศิลปะสำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลก ๑

ของความมั่งคั่ง ที่จะเข้ามาผนวกกันกับความสำเ็จประโยชน์ และเป็นงานฝีมือที่ละเอียดอ่อนด้วย; ทั้งนี้เพื่อความมีชีวิตอยู่อย่างถูกต้องสำหรับพุทธบริษัทเรา.

คำว่า **พุทธะ** นี้ แปลว่า **ผู้รู้, ผู้ตื่น, ผู้เบิกบาน**. พุทธบริษัท ก็ แปลว่า บริษัท คือกลุ่มชน ผู้มีความรู้ ความตื่นจากหลับ และ ความเบิกบาน. กลุ่มชนจำนวนมาก มีวัตถุประสงค์อย่างเดียวกัน รวมกันเข้า แล้วเรียกว่า “บริษัท” ทั้งนี้; อย่าง**พุทธบริษัทนี้** คือ **กลุ่มชนจำนวนมากที่มีวัตถุประสงค์อย่างเดียวกัน มีพระพุทธเจ้าเป็นหลักเป็นประธาน**; เรามารวมกันเพื่อวัตถุประสงค์อันนี้ ก็เรียกว่า**พุทธบริษัท**. พุทธบริษัทก็คือผู้ที่มีความรู้ เป็นผู้รู้ มีความตื่น คือไม่หลับไม่หลงใหลไม่โง่งเง่า แล้วก็เบิกบานอยู่ด้วยความสุข.

ดูความหมายของคำว่า **พุทธบริษัท** คำเดีวก็พอจะแสดงให้เห็นว่า**ต้องมีศิลปะ** คือเป็น**ศิลปิน** พุทธบริษัทจึงจะอยู่อย่างผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน ได้ตามความประสงค์ มันจึงเกี่ยวเนื่องกันอยู่ อย่างแยกกันไม่ได้สำหรับความมีศิลปะกับความเป็นพุทธบริษัท.

๑ ศิลปะสำหรับการมีชีวิตรอยู่ในโลก ๑

ที่นี่จะเหลียวดูไปถึงสิ่งที่เรียกว่า **พระธรรม** หรือความรู้อันเกี่ยวกับพระธรรม หรือการปฏิบัติอันเกี่ยวกับพระธรรม หรือผลของการปฏิบัติอันเกี่ยวกับพระธรรม, รวมเรียกสั้น ๆ ว่า “ธรรม” คำเดียว.

ค่าอันสูงสุดของสิ่งที่เรียกว่าธรรม ก็อยู่ตรงที่ **ทำโลกนี้ให้งาม**. คนที่เห็นแก่ปากแก่ท้อง จะไม่รู้ค่าของความงาม; ขอให้ได้กิน ได้อิ่ม ได้นอนหลับก็แล้วกัน, ไม่คำนึงถึงความงดงาม, โลกก็เป็นโลกที่เราอยู่ได้ก็แล้วกัน ไม่ต้องคำนึงถึงความงดงาม. นี้คนที่ไม่มีธรรมะ ไม่รู้จักธรรมะ ไม่ต้องการธรรมะ. **ธรรมะมีค่า หรือคุณค่า หรือคุณสมบัติ อะไรก็ตาม อยู่ที่การทำโลกให้งาม**. ถ้าว่าโลกนี้ไม่ต้องการความงดงาม ก็ไม่ต้องมีธรรมะก็ได้; ฉะนั้น การมีธรรมะ ก็ทำให้โลกนี้งดงาม คือ **ความสงบสุข, ไม่มีอะไรจะงดงามเท่ากับความสงบสุข**. เราจึงสนใจกับศิลปะ ซึ่งเป็นความงาม และจะต้องเกิดขึ้นมาจากสิ่งที่เรียกว่าพระธรรม. เราจะให้คนแต่ละคนมีภาวะอันงดงาม ทางกาย ทางวาจา ทางใจ, ทางการพูดจา ทางการคิด ทางการกระทำ การเป็นอยู่, ทุกอย่างให้มันมีความงดงาม, แล้วรวมกันเป็นโลกที่งดงาม.

๑ ศิลปะสำหรับการมีชีวิตรอยู่ในโลก ๑

ให้มีความมั่งคั่งในการกระทำ ทางฝ่ายจิต ฝ่ายวิญญาณมากกว่าทางวัตถุ : ท่านแต่งตัวงาม มันก็คืองามทางฝ่ายวัตถุ, ท่านมีมารยาทงาม มันก็คือความงามทางฝ่ายจิตฝ่ายวิญญาณ หรือฝ่ายธรรมะ มันไม่ได้มีอะไรเพียงแต่ฝ่ายวัตถุอย่างเดียว.

คนเราคนหนึ่ง ๆ ประกอบด้วยวัตถุ คือร่างกาย และจิตใจซึ่งเป็นนามธรรม มันสัมพันธ์กัน ให้เกิดการกระทำ เกิดการเป็นอยู่ที่มั่งคั่งพร้อมกันไปทั้งทางร่างกายและทั้งทางจิตใจ.

เมื่อรู้ว่าความงามนี้มันมีความหมายพิเศษ แยกออกไปจากความสำเร็จประโยชน์ เพียงอย่างเดียว เราก็ต้องนึกถึงกันบ้าง; แม้ตัวเราเองก็ชอบความงามของเราเอง; คนอื่นไม่ต้องพูด เขาก็จะชอบความงามของคนอื่น ก็เลยเป็นเครื่องชักจูงดึงดูด ให้เกิดการคบหาสมาคมหรือร่วมมือกัน; ฉะนั้นความเป็นผู้สมัคสมานสามัคคีกัน มันก็มีได้ง่ายเพราะเหตุนี้.

ชีวิตต้องเนืองอยู่กับศิลปะ จึงจะงดงามน่าดู.

ทีนี้เมื่อพูดถึงว่า ศิลปะสำหรับการมีชีวิต ก็คือการบอกให้รู้ว่า **ชีวิตต้องเนืองอยู่กับศิลปะ**. มีความสงบสุข ชนิดที่มีความงาม ; ถ้ามันไม่เป็นอย่างนี้แล้ว คือมันเป็นไปในทางที่ตรงกันข้ามเสียแล้ว **ชีวิตก็คือตัวนรก** นั่นเอง.

ท่านลองเป็นอยู่อย่างไม่มีศิลปะ ดูก็ได้ แล้ว**ชีวิต**ของท่านมันก็จะกลายเป็นนรกไปทันที, คือมันกระทำไปในทางที่ไม่มีอะไรงดงามเลย ในการกระทำทางกายก็ดี ทางวาจาก็ดี ทางจิตก็ดี สติปัญญาความคิดเห็นก็ดี มันจะผิดหมด. ที่มันไม่งามนั่นคือผิด มันไม่สำเร็จประโยชน์, แล้วมันก็เป็นทุกข์และเดือดร้อน, แล้วก็ทำได้ง่าย ๆ ทำโดยไม่ต้องมีความรู้ความคิดความพยายามอะไร. นี่ **ชีวิตที่ไม่มีศิลปะ** ก็จะกลายเป็นแหล่งแห่งความทุกข์ทรมานไปเสียเอง. แล้วมองดูไปที่ความทุกข์ ใครเห็นว่างามบ้าง ? แล้ว ความหมายของคำว่า **ทุกข์**, หรือ **ทุกข์** นี้ แสดงอยู่ชัดแล้วว่า **ดูแล้วน่าเกลียด**.

๑ ศิลปะสำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลก ๑

ตรงนี้ขออธิบายนอกเรื่องหน่อย เพราะว่ายังเข้าใจผิดกันอยู่มาก. คำว่า **ทุกข์** ในภาษาไทย หรือ **ทุกข์** ในภาษาบาลี นั้น ตัวหนังสือแท้ ๆ ที่เป็นความหมายกลาง ๆ กว้างที่สุดแล้ว **แปลว่า ดูแล้วน่าเกลียด** ; **ทุ** แปลว่า **น่าเกลียด** หรือ **ชั่ว**, **อิกข** **อิกฺขิ** นี้ ก็แปลว่า **ดู** หรือ **เห็น** **ทุกข์** ก็แปลว่า **ดูเห็นแล้วน่าเกลียด**, ได้แก่สังขารทั้งปวง ทั้งที่มีวิญญูณ และไม่มีวิญญูณ.

สังขารที่มีวิญญูณน่าเกลียด เพราะมันไม่เที่ยง เปลี่ยนแปลง มันก็น่าเกลียด, หรือว่า **มิกิเลสครอบงำ** แล้วมันก็ **เป็นทุกข์** แล้วก็**น่าเกลียด**. แต่ว่า สังขารที่ไม่มีวิญญูณ เช่น ก้อนหินก้อนนี้ มันไม่ได้มีชีวิต วิญญูณ ไม่รู้สึกทนทุกข์ ทรมานอะไรในตัวมัน; แต่มันก็มีลักษณะที่ไม่เที่ยง เปลี่ยนแปลง ดูแล้วก็**น่าเกลียด**ที่ความเปลี่ยนแปลงของมัน.

ฉะนั้น คำว่า **ทุกข์** แปลว่า **ดูแล้วน่าเกลียด**; แม้ว่าจะไม่มีชีวิต วิญญูณอะไร มันน่าเกลียดอยู่ที่มันมีความเปลี่ยนแปลง หลอกหลวง; จึงพูดได้ว่า **ขึ้นชื่อว่าความทุกข์แล้ว ไม่ว่าจะในแง่ไหน มันจะน่าเกลียดไปเสียทั้งนั้น**. ความทุกข์ที่เจ็บปวด ครวญครางร้องโอดโอยอยู่ที่นี่

๑ ศิลปะสำหรับการมีชีวิตรอยู่ในโลก ๑

มันก็เห็นชัดแล้วว่าน่าเกลียดน่าชังไม่งาม คือไม่งาม. ดูคนร้องไห้, ดูคนเป็นทุกข์ แล้วมันก็ไม่รู้สึกงาม.

นี่แม้แต่ก่อนหินก้อนนี้ ที่มันไม่มีชีวิตวิญญาณ ไม่ร้องครวญคราง โอดโอยอะไร; แต่ถ้าดูแล้วมันก็มีลักษณะแห่งความทุกข์ คือเปลี่ยนแปลง แล้วก็น่าเกลียด แล้วมันก็ไม่งาม นี่หมายความว่า **บุคคลนั้นดูด้วยสายตา ที่ประกอบไปด้วยปัญญาตามทางธรรม ก็เห็นว่าสังขารทั้งปวง ที่มีชีวิตจิตใจหรือไม่มีชีวิตจิตใจ มันก็ ไม่น่าพอใจ ไม่น่างดงามอะไร ;** เพราะมันเปลี่ยนแปลงเรื่อย จึงเรียกว่าเป็นทุกข์.

สังขารทั้งปวงเป็นทุกข์, มันเป็นทุกข์ในความหมายนี้ คือในความหมายว่า ดูแล้วมันไม่งาม.

ฉะนั้นเราจึงถือเอาความหมายของคำว่า **สุข** ว่า ตรงกันข้าม คือมัน **น่าดู** หรือมัน **งดงาม**, แล้วความสุขอันแท้จริงนั้น คือ **ความสงบสุขเป็นสันติ ก็ยิ่งงาม** มีความหมายมากในทางธรรม.

เราจงมีสติปัญญาอันละเอียดอ่อนกันเสียบ้าง ที่จะมีความรู้เรื่องอันละเอียดอ่อนอีกเหมือนกัน คือ **เรื่องของศิลปะ, เรื่องที่ทำอะไร ๆ**

๑ ศิลปะสำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลก ๑

ให้มันงดงาม. อย่าสักแต่ว่ามีกินอิ่มปากอืดท้องแล้ว มันก็พอแล้ว มันต้องมีการเป็นอยู่ที่ดีงามด้วย, แล้วก็ไม่ใช่่งดงามแต่เพียงทางภายนอก ทางวัตถุ : มีเครื่องแต่งตัวสวย มีบ้านสวย มีอะไรสวย แล้วมันจะพอ. นั้นมันไม่พอ มันต้องมีเจ้าของบ้านที่สวยงามด้วย, เจ้าของบ้านที่มีความงดงามอยู่ที่กาย วาจา ใจ ด้วย ทั้งหมดจึงจะเป็นชีวิตที่งดงาม หรือที่ น่าดู.

เอาละ, เป็นอันว่า ตอนนี่เราทำความเข้าใจกันในข้อที่ว่า ศิลปะ นั้นเป็นของละเอียดอ่อน และเป็นสิ่งที่จำปรารถนา คือว่าควรจะต้องการสำหรับทุกคนที่มีสติปัญญาอย่างมนุษย์.

ถ้าเป็นอย่างสัตว์เดรัจฉาน ไม่มีความคิดนึกหรือความรู้สึก หรือมันสมอง ลึกซึ้งมาถึงความงามชนิดนี้ มันจึงไม่มีความรู้สึกที่เป็นศิลปะ.

แต่เดี๋ยวนี้เราเป็นคน เป็นมนุษย์ แปลว่ามีใจสูง มันควรจะสูงพอที่จะรู้จักความเป็นมนุษย์นั้น ว่ามันสูง ว่ามันสวย ว่ามันงาม คือความที่ต้องมีศิลปะนั่นเอง.

ชีวิตอยู่ในโลก ได้อย่างงดงาม ต้องมึธรรมะ.

นี่ก็ตามหัวข้อที่ได้ยกขึ้นไว้ข้างต้นนั้นว่า ศิลปะสำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลก ฉะนั้นฟังให้ดีๆ มีชีวิตอยู่ในโลก ก็ต้องมีชีวิตอยู่ในโลกอย่างงดงาม ไม่ใช่อย่างที่จะปล่อยตามบุญตามกรรมได้. เราควรจะพิจารณาดูกันในเรื่องต้นเสมอว่า โลกนี้มันคืออะไร ? คำว่า“โลก” นี้ โลกแผ่นดินนี้ก็ได้, เด็ก ๆ ที่เขาเพิ่งเรียนในโรงเรียน คำว่าโลก เขาก็หมายถึงก้อนกลม ๆ คือแผ่นดินนี้. แต่ถ้าเป็นผู้ใหญ่ เรียนธรรมะอัมมิอะไรมา แล้ว; คำว่า โลก นี้มันเลยไปถึง สัตว์โลก คือสิ่งที่มีชีวิตอยู่ในโลก, แล้วละเอียดมากไปกว่านั้น โลกมันก็คือชีวิตที่มารวม ๆ เข้าด้วยกันทั้งหมดนั่นเอง. บรรดาสิ่งที่มีชีวิตทั้งหลาย เอาชีวิตนี้มารวม ๆ กันเข้า แล้วก็คือโลก ; ฉะนั้น โลกก็คือชีวิตที่เอามารวม ๆ กันเข้า นั่นเอง ; นี้เราก็มีส่วนอยู่ในการที่รวมนั้นด้วย. โลกคือชีวิตที่รวม ๆ กัน แล้วก็เกิดมีปัญหาขึ้นมา ว่าการดำรงชีวิตอย่างไรจึงจะงดงาม, ก็จะเป็นสุขสบายไม่มีความทุกข์นั้นคือปัญหา.

๑ ศิลปะสำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลก ๑

ฉะนั้นโลกก็คือสิ่งที่มีปัญหาว่าจะอยู่กันอย่างไรวินิจฉัยจะงตงาม; มันไม่เพียงแต่ชีวิตที่มารวม ๆ กันอยู่เฉย ๆ เสียแล้ว, มันได้สร้างปัญหาขึ้นมา. เพราะการที่มาอยู่รวม ๆ กัน นี้มันไม่งตงาม ถ้าไม่มีธรรมะสำหรับการอยู่รวม ๆ กันอย่างถูกต้อง; ฉะนั้นเรา ต้องมีธรรมะข้อนี้ซึ่งเรามาเรียกกันเสียใหม่ว่า ศิลปะสำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลก.

ปัญหาของโลก มีทั้งตามธรรมชาติและวิวัฒนาการ.

โลกนี้มีปัญหาตามธรรมชาติ, ชีวิตมีปัญหาอยู่ตามธรรมชาติมาครบถ้วน. ขอให้มองดูกันในแง่นี้ก่อน ว่าโลกนี้มันมีปัญหาอยู่ตามธรรมชาติ มากพออยู่แล้วเหมือนกัน, คือว่าเราเกิดมานี้ มันต้องต่อสู้ อยู่ตลอดเวลา. ตั้งแต่อยู่ในท้องแม่ มันก็มีการดิ้นรนต่อสู้, คลอดออกมา ก็คือการดิ้นรนต่อสู้: ต้องต่อสู้กับดินฟ้าอากาศ, ต้องต่อสู้กันกับทุกอย่างที่มาแวดล้อม, ต้องต่อสู้กับโรคภัยไข้เจ็บ. ตามปรกติธรรมดาเราก็ ต้องกิน อาหาร, เราก็ ต้องหา อาหาร, เราต้องบริหารร่างกายให้

๑ ศิลปะสำหรับการมีชีวิตรอดอยู่ในโลก ๑

มันถูกต้อง มันจึงจะรอดชีวิตอยู่ได้; ฉะนั้นตามธรรมชาติมันก็มีปัญหาอยู่แล้ว.

ทีนี้พอเกิดมาแล้ว **มาอยู่รวมกันเป็นโลก** ปัญหาที่มากไปกว่าธรรมชาติมันก็เกิดขึ้น ที่เรียกว่า ปัญหาทางการเมือง; หมายความว่า เมื่อมาสัมพันธ์กันเข้า มันก็มีปัญหาใหม่แปลกออกไป ที่เรียกว่า วิวัฒนาการมากไปกว่าธรรมชาติ. เดี่ยวนี้**มนุษย์เราในโลก มีวิวัฒนาการด้วยสติปัญญา** มีนั่นมีนี่ อย่างนั้นอย่างนี้ จนเพ้อจนเกิน จนได้เปรียบแก่กิเลส **จะต้องต่อสู้กับกิเลสยากมากไปกว่าเดิม** ซึ่งเพียงพอต่อสู้กับธรรมชาติ. เดี่ยวนี้ต้องมาต่อสู้กับกิเลส คือความโง่ของมนุษย์ ที่ทำอะไรที่ไม่ควรจะทำขึ้นมามากมาย ให้มีปัญหาเกิดขึ้นมากมาย; เกี่ยวกับการกินอาหาร เกี่ยวกับการนุ่งห่ม เกี่ยวกับการอยู่อาศัยใช้สอย เกี่ยวกับการบำบัดโรคภัยไข้เจ็บ; นี่ปัญหามันก็มากกว่าแต่ก่อน.

ทีนี้ ที่ว่า**มันโง่** ขออภัยใช้คำว่า **มันบ้า**หนักขึ้นไปอีกก็คือ **สิ่งประเล้าประโลมใจ**; ธรรมชาติของจิตมันก็ต้องการการประเล้าประโลมอยู่แล้ว; ทีนี้ **มนุษย์ก็ขยายการกระทำที่เป็นการประเล้าประโลมใจ**

๑ ศิลปะสำหรับการมีชีวิตรอดในโลก ๑

นี้มากไป เกินกว่าที่จำเป็น ซึ่งท่านทั้งหลายก็เห็น ๆ กันอยู่แล้ว ว่ามันคืออะไรบ้าง ที่มนุษย์ได้ทำขึ้นมา สำหรับประเล้าประโลมใจ, จนเพ้อจนเกิน แล้วอันนี้เองเป็นต้นเหตุแห่งการทุจริตคอร์รัปชัน, ความไม่ซื่อตรงต่อความเป็นมนุษย์ของกันและกัน เต็มไปทั่วโลก. นี่คือปัญหาที่ออกมาจากวิวัฒนาการของมนุษย์นั้น ยิ่งในปัจจุบันนี้ยิ่งมากขึ้น เหมือนกับวัง ตอนที่แรก ๆ มีโลกเป็นคนป่าอยู่ มันก็ไม่ค่อยมีปัญหาอย่างนี้. พอมนุษย์เริ่มเจริญ เริ่มเจริญทางวัตถุ ปัญหาก็มาก; เตี้ยวันนี้เจริญจนเพ้อ ปัญหามันก็เพื่อเหมือนกัน. ฉะนั้นเราจึงแก้ปัญหาล่าช้าไม่ได้ เพราะว่ามัน เป็นบ่าวเป็นทาสของกิเลสมากเกินไป ก็เลยมีปัญหา ยากที่สุดที่จะอยู่ในโลกชนิดนี้ให้เป็นปรกติได้.

ฉะนั้น เรามีปัญหาทั้งส่วนตัวเรา เฉพาะตัวเราคนหนึ่งนี่ ก็ปัญหาประเภทหนึ่ง แล้วเราก็มีปัญหาเกี่ยวกับสังคม คือการผูกพันกันเข้ากับสังคม กระทั่งเป็นโลกทั้งโลกที่มีการเนื่องกัน. เตี้ยวันนี้เรามองให้ดี จะเห็นว่า มันมีการผูกพันกันทั้งโลก มีอะไรเกิดขึ้นที่ไหน ที่มุมโลกไหน แล้วผลที่มันสะท้อนออกมานั้น มันถึงทั่วกันไปทั้งโลก; ฉะนั้นเขาจึงกลัว ว่า

๑ ศิลปะสำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลก ๑

สงครามมันจะเกิดขึ้นที่ไหน แล้วก็มีผลสะท้อนไปทั่วทั้งโลก. เพราะว่าโลกมันเล็กลงทุกที คือ การคมนาคมมันวิเศษมากขึ้นทุกที จนโลกมันเล็กแล้ว. ก่อนนี้ถ้าจะไปเที่ยวทั่วโลก เขาว่าต้องแล่นเรือตั้ง ๓ ปี กว่า จะรอบโลก; เดี๋ยวนี้เราไปได้ใน ๓ วัน, ถ้าเครื่องบินชั้นดีมันก็สักวันครึ่ง มันก็จะไปรอบโลกได้ โลกมันก็เล็กลงเพราะเหตุนี้. ฉะนั้น ปัญหาจึงมาถึงกันหมด ก็เรียกว่ามันเป็นโลกที่อยู่ยากมากขึ้นทุกที; แล้วเราต้องเก่ง ต้องฉลาด ให้ทันกัน จึงจะอยู่ในโลกชนิดนี้ได้.

ต้องดำรงชีวิตอยู่ในโลก โดยไม่เป็นอันตราย.

นี่โลกคืออะไร ? โลกคือชีวิตที่มารวม ๆ กัน แล้วก็ทำให้เกิดปัญหาในการดำรงชีวิต มีปัญหาทั้งตามธรรมชาติ, มีปัญหาทั้งที่มนุษย์ทำขึ้นมาผิดธรรมชาติ, มันก็มีปัญหาทั้งส่วนตัวและส่วนรวมผูกพันกัน. สรุปแล้วโลกนี้มันก็ไม่ใช่อะไรอื่น; โลกนี้คือกลุ่มแห่งปัญหาซับซ้อน ยุ่งเหยิง สางไม่ออกแล้วมันจะอยู่กันอย่างไรร

๑ ศิลปะสำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลก ๑

นี่เมื่อเรามีหน้าที่ที่จะต้องอยู่ในโลกนี้ จะต้องดำรงชีวิตอยู่ในโลกนี้ ซึ่งเต็มไปด้วยปัญหาตั้งที่กล่าวแล้ว; **เราจะต้องอยู่ในท่ามกลางปัญหา โดยไม่ต้องเป็นอันตราย ไม่ต้องถูกระทบกระเทือนด้วยปัญหา** จะเรียกว่าเป็นศิลปะหรือไม่ ถ้าเราอยู่ได้, อยู่ได้ดีนี้ จะเรียกว่ามีชีวิตอย่างศิลปะหรือหาไม่ ? ใคร ๆ ก็ต้องยอมรับว่า ถ้าอยู่ได้ดี มันก็ต้องเก่งมาก ขนาดเป็นยอดของศิลปะทีเดียว. ฉะนั้นเราจึงพูดกันถึง **ศิลปะสำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลก โดยเฉพาะแห่งยุคปัจจุบัน.**

เมื่อโลกมันมีปัญหามาก มันก็เหมือนกับว่า มันระเกะระกะไปด้วยหนาม หรือด้วยของแหลมคม ที่จะยอกตำคนที่อยู่ในโลก. ลองคิดดูสักแวบหนึ่งก็พอจะเห็นได้ว่าเราจะต้องระมัดระวังตัวมากขึ้นทุกที; **ความปลอดภัยไม่รู้หายไปไหนหมด** โดยเฉพาะในบ้านในเมืองที่เจริญ: เช่นเมืองหลวง เต็มไปด้วยอันตราย, แม้กลางวันแสก ๆ บนถนนหนทาง, กระทั่งอยู่ในบ้านเรือน ในห้องในหับของตน ก็ยังมีอันตราย, เรียกว่ามันแปลกกว่าแต่ก่อนมาก.

ที่นี้มันยังมีอันตรายชนิดอื่นที่มองไม่เห็นตัว; เช่นที่จะทำให้เรา

ประสบกันเข้ากับโรคภัยไข้เจ็บ ความหมดเปลือง ความวินาศพิบภัย
วิบัติ อะไรต่าง ๆ นี้ อีกมากมายหลายอย่าง. นี้เรียกว่าโลกสมัยนี้มัน
เต็มไปด้วยอันตราย; เราจะอยู่ในโลกนี้โดยไม่ประสบอันตรายได้อย่างไร
กัน. เราต้องเก่งมาก เราต้องฉลาดมาก จึงจะมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ ชนิด
ที่ไม่ไปโดนกันเข้ากับหนาม, หรือว่าอันตราย ที่มีอยู่ทั่วโลก.

วิธีที่จะอยู่ในโลก โดยไม่เป็นอันตราย:-

๑. อยู่ในโลกโดยไม่ถูกเขี้ยวของโลก

ข้อที่หนึ่ง อยู่ในโลกโดยไม่ถูกเขี้ยวของโลก.

มีรูปภาพในตึกโรงมหรสพทางวิญญูณอยู่ภาพหนึ่งซึ่งมีความ
หมายมาก ขอให้ทุกคนสนใจว่า อยู่ในโลกเหมือนกับลันงูอยู่ในปากงู
ไม่ถูกเขี้ยวงู; มันเป็นภาพพจน์หรืออุปมา ที่ให้ความหมายดีมาก, ว่า

๐ ศิลปะสำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลก ๐

ลึนงูมันอยู่ในปากงู คืออยู่ระหว่างเขี้ยวงู แต่มันไม่เคยถูกกับเขี้ยว
งู ; เพราะว่าอยู่อย่างมีศิลปะ จะโดยเจตนาหรือโดยไม่เจตนา นั้น เรา
ไม่ต้องไปรู้. เรารู้แต่ว่าลึนงูไม่เคยถูกเขี้ยวงู ฉะนั้นเราจึงอยู่ในโลกนี้
เหมือนลึนงู มันไม่ถูกเขี้ยวงู

เราอยู่ในโลกที่เต็มไปด้วยเขี้ยวของโลก, พิษสงอันตรายของโลก
นี้เต็มไปด้วยหมด แล้วเราก็ไม่ถูกกับเขี้ยวของโลก. นี้เรียกว่าเขี้ยวของโลก
อยู่ในระหว่างเขี้ยวของโลก โดยไม่ถูกเขี้ยวของโลก; นี้คือศิลปะแห่ง
การมีชีวิตอยู่ในโลก. ข้อแรก โดยไม่ต้องถูกเข้ากับเขี้ยวของโลก.
คนหนุ่มคนสาวระวังให้ดี มีโอกาสที่จะถูกกับเขี้ยวของโลกมากกว่า; จะ
ต้องศึกษาให้เข้าใจว่าอะไรเป็นอะไร แล้วก็อยู่อย่างเฉลียวฉลาด, ไม่
ถูกกันกับเขี้ยวของโลก, ไม่ต้องมานั่งร้องไห้ ไม่ต้องไปกระโดดน้ำตาย
ไม่ต้องแขวนคอตาย ไม่ต้องยิงตัวตาย. นี้ก็เรียกว่ามันอยู่ในโลกอย่าง
ไม่ถูกเขี้ยวของโลก. ท่านไปคิดดูเถอะ จะเห็นได้ว่ามันยิ่งจำเป็นยิ่งขึ้น
ทุกที สำหรับโลกยุคปัจจุบันนี้ นี่ข้อหนึ่งแล้ว เรามีชีวิตอยู่ในโลกโดย
ไม่ถูกเขี้ยวของโลก.

๒. อยู่ในโลก โดยกินเหยื่อแล้ว ไม่ติดเบ็ด

ที่นี้มองดูอีกแง่ถัดไป ข้อที่สอง อยู่ในโลกโดยการกินเหยื่อแล้ว ไม่ติดเบ็ด;

โลกนี้มันเต็มไปด้วยเหยื่อล่อ ให้เกิดความอรร้อย ทางตาบ้าง ทางหูบ้าง ทางลิ้นบ้าง ทางผิวหนังบ้าง ทางจิตใจบ้าง, เต็มไปด้วยความเอร็ดอร่อยที่จะล่อ; แล้วสัตว์เหล่านี้ก็ทนไม่ได้ ก็กินเข้าไป แล้วก็ติดเบ็ด คือความทุกข์. เราจะทำอย่างไร ที่จะเป็นเหมือนปลาที่มันฉลาดเป็นพิเศษ กินแต่เหยื่อแล้วไม่ติดเบ็ด. เตี้ยวนี้มัน เป็นปลาโง่ ทั้งนั้นแหละ ไปกินเหยื่อเหล่านั้นเข้าแล้วก็ติดเบ็ด คือความทุกข์ ไม่มากก็น้อย ไม่ทางกายก็ทางจิต, โดยมากก็คือความระทมทุกข์ เพราะไปเป็นทาสของเหยื่อ คือติดเบ็ด.

พึงรู้จักเหยื่อของโลก.

ในโลกนี้มี ๓ เรื่อง เคยสรุปให้ฟัง ให้จำกันไว้เป็นหลักง่าย ๆ ว่า สาม ก. ก.กิน แล้ว ก.กาม แล้ว ก.เกียรติ.

๑ ศิลปะสำหรับการมีชีวิตรอยู่ในโลก ๑

เรื่องกิน เรื่องกาม เรื่องเกียรติ นี้เป็นเหยื่อของโลก ในโลก
ได้ทั้งนั้น.

เรื่องที่ ๑ เรื่องกิน ก็อย่าให้มันติดเบ็ด เกิดปัญหาขึ้นเพราะ
การกิน วิชาศไปเพราะการกิน; โดยเฉพาะอย่างยิ่ง **กินที่ไม่ต้องกิน** เช่น
กินเหล้า หรือ **กินอะไรที่มันมากเกินไปจนเกินความจำเป็น** ที่มันไม่ต้องกิน แม้
แต่ **กินอาหารที่กินกันจนเกิน** จนเสียนิสัยที่จะต้องกินเกิน, **กินแพงจน**
เงินเดือนไม่พอใช้. นี้ก็อย่าให้มันมีลักษณะเหมือนกับติดเบ็ดในโลก
เกี่ยวกับการกิน.

เรื่องที่ ๒ เรื่องกาม นี้มันไม่ใช่เรื่องจำเป็น แต่มันก็เกินกว่าที่
มนุษย์จะบังคับได้; เพราะธรรมชาติมันเป็นผู้กำหนดมา มันใส่อวัยวะ
ภายในของคนเราบางอย่างมา, ต่อมแกลนด์ประเทานั้น ซึ่งจะต้องเกิด
ความรู้สึกในทางกาม หรือทางเพศขึ้นมา อย่างที่จะหลีกเลี่ยงไม่ได้,
แล้ว**ธรรมชาติอันสูงสุด หรือพระเจ้านี้ฉลาดเหนือมนุษย์** ใส่รสอร่อย
สูงสุดมาในสิ่งที่เรียกว่ากาม เพื่อให้คนหลง, แล้วก็ตกเป็นทาสของ
กาม, แล้วก็ทำหน้าที่ที่น่าเกลียดน่าชัง สกปรก เหน็ดเหนื่อยที่สุด

๑ ศิลปะสำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลก ๑

คือการสืบทอด.

ถ้าไม่มีอะไรมาหลอกมาล่อกันขนาดหนัก คือรสแห่งกามแล้วคนก็ไม่สืบทอด. พันธุ์มันก็สูญ. ธรรมชาติไม่ต้องการให้สูญพันธุ์ หรือพระเจ้าไม่ต้องการให้สูญพันธุ์ ก็ใส่เรื่องกามาในชีวิตนี้อย่างเหนียวแน่น, อย่างทุกคนก็ตกอยู่ใต้อำนาจ. ฉะนั้นถ้าเรา ไม่รู้เท่าทัน เราก็ตกเป็นทาสของกาม, มันก็ ติดเบ็ดของกาม. ถ้ารู้เท่าทัน กินเหยื่อไม่ติดเบ็ด, บริโภคกามโดยไม่ต้องรับโทษทุกข์เพราะกาม ก็ดี ก็เรียกว่าความมั่งคั่งได้.

เรื่องที่ ๓ คือ เรื่องเกียรติ, คนเราหลงใหลในเกียรติ. ถ้าเรื่องกินหมดไปแล้ว เรื่องกามหมดไปแล้ว ก็มา**ติดเรื่องเกียรติ,** หลงเกียรติ ยอมตายเพราะเกียรติ; นี่มันก็ไม่มั่งคั่ง. ถ้าจะมีเกียรติอย่างที่ไม่ต้องทุเรศตา มันก็จะน่าดูและงดงาม.

ฉะนั้น กินเหยื่อแล้วก็ไม่ติดเบ็ดของเรื่องกิน เรื่องกาม และเรื่องเกียรติ นี่เป็นศิลปะอย่างยิ่งในการที่จะมีชีวิตอยู่ในโลกนี้. นี่เป็นอีกแง่หนึ่งที่ต้องมอง เพื่อดำรงชีวิตอยู่ในโลกให้งดงาม.

๓. อยู่ในโลก โดยเป็นผู้ชนะโลก

ทีนี้แฉ่ถัดไป **ข้อที่สาม** อยากจะพูดว่าอยู่ในโลกโดยเป็นผู้ชนะโลก. พูดได้ว่า คนในโลกทั้งหมดก็ว่าได้ อยู่ในโลกอย่างผู้พ่ายแพ้. พ่ายแพ้ต่ออำนาจของโลก, สิ่งหลอกลวงชั่วร้ายของโลก, ทนทุกข์ข้งอมแถมกันไปทั้งนั้น. **นี่** เราจะมีศิลปะ อยู่ในโลกอย่างผู้มีชัยชนะเหนือโลกตลอดเวลา, เราจะไม่พ่ายแพ้แก่โลก, เราไม่ต้องหนีโลก.

คำว่า **หนีโลก** นั้นเป็นคำพูดที่โง่เขลาที่สุด; เช่นว่า **บวชหนีโลกนี้** เป็นไปไม่ได้ในทางพุทธศาสนา บวชนี้เพื่อเอาชนะโลก, เพื่อหาวิธีที่จะเอาชนะโลก; ไม่ใช่บวชหนีโลก, บวชหนีโลกนั้นคนโง่พูด พูดตามความคิดของเขาเอง. เดี่ยวนี้อยู่ในโลกไม่ต้องหนีโลก เพราะว่าอยู่อย่างผู้ชนะโลก, มีชัยชนะเหนือโลกทุกอย่าง : เรื่องกิน เรื่องกาม เรื่องเกียรติ เรื่องเป็นอยู่ใ้แบบไหน, เราก็เป็นผู้ชนะได้. โลกไม่บีบคั้นเรา; เพราะฉะนั้นเราไม่ต้องหนีโลกไปบวชดอก. **ธรรมะมีไว้**สำหรับให้คนอยู่ในโลกอย่าง **ผู้มีชัยชนะ**, อยู่ในโลกด้วยชัยชนะ.

๑ ศิลปะสำหรับการมีชีวิตรอบโลก ๑

นี่คือธรรมะของพระพุทธเจ้า ธรรมะของพระพุทธเจ้ามีวัตถุประสงค์ ให้คนอยู่ในโลกโดยมีชัยชนะอยู่เหนือโลก. ฉะนั้นคนที่ไม่รู้จักมันใช้ไม่เป็น ก็พ่ายแพ้ แล้วก็ว่าหนีโลกไปบวช นี่ยังโง่ ๒ เท่า ๓ เท่า.

ธรรมะต้องการให้อยู่ในโลกนี้ เอาชนะทุกอย่าง: เรื่องกิน เรื่องกาม เรื่องเกียรติ เรื่องอะไรก็ตามที่มันมีอยู่ในโลก. เราจะต้องอยู่อย่างชนะ; ไม่ใช่ชนะอย่างบ้ำบิ่น ชนะอย่างโง่เขลา, อันนั้นมันก็ใช้ไม่ได้.

มัน ต้องชนะจริง ๆ คือมันไม่สร้างปัญหาขึ้นมา อยู่ได้สะดวกสบาย.

ถ้าอยู่ในโลกด้วยความพ่ายแพ้ มันก็เหมือนตกนรก แหละ, มันตกนรกอยู่ที่ในโลก ซึ่งอยู่ด้วยความพ่ายแพ้. ถ้าว่าเราอยู่ในโลกด้วยชัยชนะ มีศิลปะ แล้วก็เหมือนกับอยู่ในสวรรค์ ได้เหมือนกัน, มีวิธีการทำให้จิตใจอยู่ด้วยความพอใจ ความสนุกสนาน เยือกเย็นเป็นผาสุก; นี่ชนะโลก มีหลักธรรมะมากพอ ที่จะเอามาใช้ ให้เป็นผู้ชนะโลก อยู่ในโลก.

สิ่งที่ทำให้อยู่ในโลก ด้วยความพ่ายแพ้.

ที่เราจะพ่ายแพ้ก็คือสิ่งที่มันมีคุณค่าในทางหลอกลวง ยั่วยวน
ที่หลอกลวงนี้ก็มี, และที่มีสภาวะตามธรรมชาติมันก็มี, ท่านรู้ไว้เถิดว่า
มีอยู่ ๒ ฝ่ายที่เราจะแพ้มัน.

ฝ่ายที่ ๑ ก็คือที่ **มนุษย์สมมติ** หลงยึดถือปฏิบัติกันขึ้นมาเอง เขา
เรียกกันว่า **โลกธรรม - ธรรมที่มีอยู่ในโลก**, คือสิ่งที่มีอยู่ในโลก เรียก
ว่า **โลกธรรม**. ยกตัวอย่างไว้เป็นเรื่อง **ได้ลาภ** แล้วก็ **เสื่อมลาภ**, **ได้
ยศได้เกียรติ** แล้วก็ **เสื่อมยศเสื่อมเกียรติ**, **ได้สรรเสริญ** แล้วก็ **ได้
นิินทา**, แล้วก็ **ได้สุขได้ทุกข์**, ก็แยกกันเป็น ๔ คู่ รวมเป็น ๘ เรียกว่า
โลกธรรม ๘.

ใครบ้างที่ไม่กระทบกันเข้ากับโลกธรรม ? ถ้าอยู่ในโลกมันต้อง
กระทบกันเข้ากับโลกธรรม; เพราะว่าในโลกมีสิ่งนี้เป็นลักษณะของมัน.

เรา **ได้ลาภแล้วเสื่อมลาภ**; คนโง่มันแพ้ทั้งขึ้นทั้งลง. เมื่อได้
ลาภ มันก็เอามาสำหรับเป็นบำเป็นหลัง, ไปยึดมันถือมัน หึงหวง อิจฉา

๑ ศิลปะสำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลก ๑

ริษยาอะไร เพราะการได้ลาภ, แล้วก็วิตกกังวลในลาภที่ได้มา แล้วมันก็เป็นโรคประสาทเพราะลาภที่มันได้มานั่นเอง นี่มันพ่ายแพ้แก่การได้ลาภ.

ทีนี้พอ **เสียลาภ** มันก็มาร้องไห้ร้องห่ม ตีอกชกหัว เป็นทุกข์ทรมานไปฆ่าตัวตายเพราะการเสียลาภก็มี เป็นทุกข์อย่างยิ่ง. นี่มันก็แพ้แก่โลกในการเสียลาภ. **ได้ลาภมาก็แพ้ เสียลาภไปก็แพ้ แพ้ทั้งขึ้นทั้งล่อง;** นี่เป็นเรื่องของคนโง่.

ที่ **ได้ยศแล้วเสื่อมยศ** มันก็เหมือนกันอีก. ได้ยศสำหรับมาโง่มาหลง มาเป็นสุนัขบ้า, แล้วก็เสื่อมยศเสียยศไป มันก็มาเป็นทุกข์ทรมานอยู่ นี่เรียกว่าแพ้ทั้งขึ้นทั้งล่อง.

นี่ **ได้สรรเสริญได้นินทา** เขาสรรเสริญมันก็หลงเงี้ยว โง่กว่าเดิม, เขานินทาว่าร้ายมันก็โกรธแค้นและเป็นทุกข์ มันแพ้ทั้งขึ้นทั้งล่อง.

ได้ความสุขความทุกข์ ได้สุขมาสำหรับโง่, ได้ความทุกข์มาสำหรับทนทรมาน.

ฉะนั้นเราจะรู้เท่าทันสิ่งเหล่านี้ทั้งหมด ไม่มาทำให้เกิดแพ้ทั้งขึ้น

๑ ศิลปะสำหรับการมีชีวิตรอยู่ในโลก ๑

ทั้งสองอย่างนี้ได้ ; อย่างนี้เรียกว่าเราชนะโลก ในแง่ของการปรุงแต่งในโลก หรือที่มนุษย์ทำขึ้นมา สมมุติขึ้นมา บัญญัติขึ้นมา อย่าไปแพ้มัน.

ฝ่ายที่ ๒ ที่ว่าในแง่ของธรรมชาติ สภาวะธรรมตามธรรมชาติ นี้ ก็อย่าไปแพ้มัน ; เช่นว่า ต้องเกิด ต้องแก่ ต้องเจ็บ ต้องตาย อย่างนี้ อย่าต้องไปร้องไห้เป็นทุกข์เพราะเหตุนั้น มันจะโง่, มันเป็นของธรรมดาที่ว่าจะต้องเกิด ต้องแก่ ต้องเจ็บ ต้องตาย หรือมีอะไรแทรกอยู่ในระหว่างนั้นอีกมากมาย อย่าไปแพ้มัน.

วิชาของพระพุทธเจ้าได้ทรงประทานมาให้ครบถ้วนแล้ว สำหรับจะเอาชนะ ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย คือข้อที่ พระพุทธองค์ทรงกำชับอย่างยิ่งว่า พวกเธอจงไปประกาศพรหมจรรย์ ให้มีความงามในเบื้องต้น ท่ามกลาง และเบื้องปลายนั้นแหละ.

ถ้าภิกษุเหล่านั้นไปประกาศพรหมจรรย์ได้ตามนั้นจริง ก็คือการไปแจกยา หรือ เครื่องค้ำกัน ให้มนุษย์ไม่ต้องเป็นทุกข์ เพราะการเกิด แก่ เจ็บ ตาย, แล้วก็รับเอาพรหมจรรย์ หรือยาอันวิเศษนี้ เอามาใช้

๑ ศิลปะสำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลก ๑

ประจำชีวิตของเรา; **เราก็ไม่ต้องแพ้งแก่โลก ในสภาวะธรรมชาติ** เช่น การที่ต้องเกิด ต้องแก่ ต้องเจ็บ ต้องตาย.

เดี๋ยวนี้อะไรชนิดหนึ่งก็เป็นทุกข์เดือดร้อน ร้องไห้ร้องไห้ เพราะความเจ็บไข้, แม้แต่เพราะความชรา ก็ดิ้นรนทนทรมานอยู่ ต่อสู้อย่างโง่เขลา มันก็ยังมีปัญหามาก; **แม้ความตายนี้ มันก็ไม่ควรจะมีปัญหา** มาก ให้เดือดร้อนกระวนกระวาย **ควรจะตายอย่างมีศิลปะ.** พูดแล้วมันก็น่าหัว. คนบางคนคงจะนึกหัวอยู่ในใจ ว่าให้ตายอย่างมีศิลปะ. คือตายอย่างชนิดที่ไม่มี ความหมายอะไร มาขู่เข็ญจิตใจของเราให้เป็นทุกข์. เราสามารถจะหัวเราะเยาะความตายหรือพูดอีกทีหนึ่งก็ว่า กวักมือเข้ามา ๆ ต่อสู้กัน; นี่ตายอย่างมีศิลปะ.

ถ้ามีธรรมะจริง มันตายเสร็จแล้วก่อนแต่ร่างกายตาย, ตัวกู ตัวตน นี่มันตายเสร็จแล้วก่อนแต่ร่างกายตาย; นั่นคือผลปฏิบัติตามพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า. ฉะนั้นความตายเลยไม่มีความหมาย; เอาชนะความตายได้ เอาชนะมัจจุราชได้ เพราะการปฏิบัติธรรมะสูงที่สุดในพระพุทธศาสนา คือเรื่อง **สุญญตา** เรื่อง **อนัตตา** นั้นเอง.

๑ ศิลปะสำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลก ๑

รูปภาพที่น่าดูที่สุด ในตึกหลังนี้ก็มี คือ ภาพเรื่อง หนวดเต่า เขากระต่าย นอกบ แต่ว่าคนโง่ดูไม่รู้เรื่องแน่; เพราะคนโง่ไม่อยากจะดูเรื่องนี้ด้วย พอได้ยินก็สั่นหัวเสียแล้ว, เพราะเขาทำไว้ให้คนฉลาดดู. ขอร้องให้ดูกันเสียใหม่อีกทีว่า เรื่อง หนวดเต่า เขากระต่าย นอกบ นั้นมันเป็นอย่างไร; นั่นแหละคือเรื่องชนะความตาย.

เอาละ, เป็นอันว่าเรา ดำรงชีวิตอยู่ในโลก โดยมีชัยชนะอยู่เหนือโลกตลอดเวลา, ไม่ต้องแพ้แก่โลก ไม่ต้องหนีโลก ซึ่งมันหนีไปไหนไม่ได้ มันพูดแต่ปาก, ทั้งในแง่ของการปรุงแต่งโดยมนุษย์, กระทั่งในแง่ของการเป็นไปเองตามธรรมชาติ ของสิ่งที่มันเป็นธรรมชาติ.

นี่คือการดำรงชีวิตในโลก ชนิดที่ไม่พ่ายแพ้แก่โลก อยู่เหนือโลก อยู่อย่างไม่ถูกเขี้ยวของโลก อยู่อย่างกินเหยื่อแล้วไม่ติดเบ็ด อยู่อย่างชนะปัญหาทุกอย่างในโลก อย่างที่กล่าวมาแล้ว.

.....

.....

.....

.....

๑ ศิลปะสำหรับการมีชีวิตรอดอยู่ในโลก ๑

อ้าว, ที่นี้มันเป็นหัวข้อที่คลุม คลุมกว้างมากเกินไป. เราควรจะยกตัวอย่างเฉพาะเรื่อง มาพูดกันบ้าง ให้เป็นที่เข้าใจ ว่ามันเช่นอะไรบ้าง, หรือมันเกี่ยวกับอะไรบ้าง ให้มาเป็นตัวอย่าง. อาตมาจะยกสัก ๔ ตัวอย่าง คือ เรื่องการงาน เรื่องทรัพย์สินสมบัติ เรื่องครอบครัว และ เรื่องการเสวยสุข.

เรื่องการทำงาน.

เรื่องที่ ๑ คือ เรื่องการงาน

ชีวิตมันต้องมีการงาน การงานโดยธรรมชาติ , ที่ต้องทำตามธรรมชาติโดยไม่รู้สึกรู้สีกตัว นี้เป็นการงานประเภทหนึ่ง. แล้วการงานอีกประเภทหนึ่ง เราทำอยู่ด้วยความรู้สึก, แล้วก็จะฝืนความรู้สึก เพราะเราขี้เกียจทำการงาน.

การงานที่ตามธรรมชาติ เช่นว่าเราต้องทำอะไรอย่างหนึ่ง ที่ทำให้ร่างกายมันปรกติสบายมีชีวิตรอดได้; เช่นนอนมากแล้วก็ต้องลุก ขึ้นนั่ง นั่งนานนักก็ต้องลุกขึ้นยืน ยืนมากนักก็ต้องเดิน ซึ่งมันต้องทำ

๑ ศิลปะสำหรับการมีชีวิตรอยู่ในโลก ๑

ไม่อย่างนั้นชีวิตมันปรกติไม่ได้. เราต้องอาบน้ำ เราต้องถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ, เราจะต้องทำการทำงาน คือการบริหารกาย ทั้งอย่าง เล็ก ๆ น้อย ๆ และอย่างใหญ่ ๆ ที่เราจะต้องทำ. เมื่อเราจะต้องกินอาหาร เราก็ต้องหาอาหาร มันก็มีการงานมากขึ้น หรือว่ามันเนื่องกับผู้อื่นกว้างออกไป. การงานมันก็ขยายตัวออกไป รวมแล้วก็เรียกว่าการงาน.

เพื่อจะให้มองเห็นว่า **การงานนั้นมันคู่กับชีวิต** หรือมันเป็นอันเดียวกับชีวิต ชีวิตต้องเป็นการงาน การงานต้องเป็นชีวิต; **ถ้าไม่มีการงาน ชีวิตมันอยู่ไม่ได้.** เป็นอันว่าเราหลีกเลี่ยงการงานไม่พ้น แต่ก็มีไม่กี่คนที่ชอบทำการทำงาน, **ทุกคนขี้เกียจทำงาน.** พูดอย่างนี้จริงหรือไม่จริง ขอให้ท่านทั้งหลายทุกคนไปคิดดู ที่อาตมาพูดว่า **ทุกคนมันขี้เกียจทำงาน.**

ที่ทำการทำงานอยู่ข้างนั้น เพราะความจำเป็นบังคับ; เช่นกัลัวเมีย ต่ำ จึงไปทำการทำงาน อย่างนี้ หรือมันไม่มีอะไรจะกิน ก็ต้องไปทำงาน. **ที่ทำการทำงานเป็นข้าราชการ เป็นชาวนา ชาวสวน** เพราะว่าความจำเป็นบังคับทั้งนั้นแหละ; เนื้อแท้มันไม่ได้รักที่จะทำงานให้เหน็ดเหนื่อย มันอยากจะนอนพักผ่อนเล่นหัว คือไม่ทำการทำงาน.

๑ ศิลปะสำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลก ๑

เราจึงมองเห็นว่า **คนยังโง่มากที่ไม่รักการงาน**; เดียวนี้ทำด้วยความจำเป็นบังคับ มันก็คือตกรกนั่นเอง. ฉะนั้น **ทุกคนตกรกอยู่ตลอดเวลา คือต้องทำการงานด้วยการฝืนความรู้สึก**, มันไม่ยากทำงาน ก็ต้องไปออฟฟิศ เพราะว่าต้องเบิกเงินเดือนมากิน: ถ้าไม่ทำงาน มันไม่มีเงินเดือน อย่างนี้เป็นต้น. มันต้องทนทำงาน, ทนไปทำงานนั้นคือการตกรก นี่คนโง่จะต้องตกรกการงาน ตลอดปีตลอดชาติ.

ถ้าคนรู้ธรรมะ มีธรรมะ จะเห็นว่า การงานนั้นคือชีวิต, การงานนั้นคือการทำหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ. การงานนั้นคือการปฏิบัติธรรม มันก็เลยสนุกในการทำงาน, สนุกในการทำงาน. เมื่อทำงานสนุก ไม่สนุกเมื่อเลิกงาน หรือไปเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ นั้นเป็นเรื่องบ้า, เห็นเป็นเรื่องบ้าไปเลย; แม้ต้องทำงานอยู่ที่ออฟฟิศ หรือในโรงงานในที่ทำงานทั้งหลาย มันกลับสนุก. **คนนี่ไม่ตกรกเลย, ไม่ตกรกการงาน, แต่กลับได้สวรรค์แห่งการงาน มีความสุขสนุกสนานพอใจอยู่ในการทำงาน.**

นี่คือศิลปะแห่งการดำรงชีวิตอยู่ในโลก เกี่ยวกับเรื่องการงาน.

๑ ศิลปะสำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลก ๑

สรุปความสั้น ๆ ว่า การงานไม่เป็นการทรมานแก่บุคคลนั้น ซึ่งเป็นคนฉลาด.

การงานเป็นนรก สำหรับคนโง่ทุกคน ที่ไม่ชอบการงาน : มา นั่งทำงานอยู่ที่โต๊ะนั้น กระพืดกระเฟียด อยากจะถึง ๔ โมงเย็นเร็ว ๆ จะไปบ้าน จะไปกินไปเล่น : คนชนิดนี้การงานคือนรก สุขเฝ้าเขาอยู่ ตลอดเวลา, ไม่มีศิลปะ เพราะที่ไม่ถูกต้องตามหลักของธรรมชาติ.

ต้องไปปรับเสียใหม่ให้การงานเป็นสวรรค์ เป็นสุขสนุกสนานอยู่ ในการทำงาน ไม่เป็นการทรมานแต่ประการใด, ให้มองไกลออกไป คือ ฉลาดมากขึ้นไปอีก ว่า **การงานคือการศึกษ และการปฏิบัติธรรม,** การงานคือการศึกษารัทธิ การงานคือการปฏิบัติธรรมะ. ก่อนนี้เรา ไม่มีความรู้เรื่องการงานพอเราไปทำการงานเข้า เราก็รู้.

การศึกษาเป็นงาน จบต่อเมื่อมีผลของงาน.

นี่ย่าอวดดีไปนะ   ว่าวิชาความรู้เรื่องการงานนั้น เรียนได้

๑ ศิลปะสำหรับการมีชีวิตรอดอยู่ในโลก ๑

จากมหาวิทยาลัย หรือวิทยาลัย โรงเรียนอาชีพอะไรต่างๆ ; นั้นมันยังไม่รู้ จะไปรู้จริงต่อเมื่อมันไปทำงานเข้าจริง ๆ ; ฉะนั้น **ตัวการงานจริง ๆ จึงจะเป็นการศึกษา**. อย่างเรียนวิชาแพทย์นี้ มันก็เหมือนกับฝัน จนกว่าไปปฏิบัติงานเข้าจริงพอสมควรแล้ว มันจึงจะรู้วิชานั้น ๆ.

อาชีพอย่างอื่นก็เหมือนกัน ต่อเมื่อไปทำการงานในหน้าที่นั้น ๆ จึงจะมีความรู้ในเรื่องนั้น ๆ . นี้เรียกว่า**การงานเป็นการศึกษา**.

การศึกษาไม่จบลงแค่ได้รับปริญญา ไม่ใช่หาว่าคุณจะโง่; แต่อยากจะทำให้รู้ล่วงหน้าว่า การศึกษาไม่ได้จบอยู่แค่รับปริญญา.

การศึกษาจะจบต่อเมื่อได้รับผลของการทำงาน ในปริญญาสาขาที่คุณได้รับ. อย่าเข้าใจว่าการศึกษาจบเมื่อวันรับปริญญา การศึกษามันจบเมื่อไปทำงานในหน้าที่นั้น สำเร็จแล้ว, การศึกษาในเรื่องนั้น ๆ มันออกมาจากการงาน.

ฉะนั้นการงานเป็นการศึกษา ควรจะรักการงาน พอใจในการงาน ในฐานะเป็นการศึกษา เสียขั้นหนึ่งก่อน.

การทำงาน

ต้องเป็นการปฏิบัติธรรม.

แล้วการทำงานเป็นการปฏิบัติธรรม; ทำงานเป็นอะไร, เป็นครู เป็นหมอ เป็นพ่อค้า เป็นอะไรก็ตาม, การที่ **ทำงานสำเร็จ ต้องประกอบไปด้วยธรรมะมากมายเหลือเกิน.** เขาจะต้องมีความรู้เรื่องนั้น, เขาจะต้องมีความอดทน อดกลั้น ในเรื่องนั้น, ต้องมีสติสัมปชัญญะในเรื่องนั้น ต้องมีความเฉลียวฉลาดปฏิภาณในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเกี่ยวกับเรื่องนั้น, เขาต้องมีสัจจะ ความซื่อตรง จริงใจ ขยันขันแข็ง ในการทำงานนั้น, เขาจะต้องกล้าหาญเพียงพอในหน้าที่ของตน. **ธรรมะเกือบหมดทั้งพระไตรปิฎกมาอยู่ในตัวการทำงาน เมื่อทำการงาน. ฉะนั้นใครจะทำการงาน โดยที่ไม่ปฏิบัติธรรมนั้นไม่ได้ดอก.**

เป็นขานาโถนาอยู่กับควาย แต่เขาต้องมีธรรมะเกือบจะทั้งหมด คือความรู้ว่าจะโถนาอย่างไร : มีวิริยะความพากเพียรโถนาอย่างไร, มีอุตสาหะ มีจิตตะ มีวิมังสา มีคุณธรรมที่ช่วยให้สำเร็จทุกอย่างในการโถนา จึงจะโถนาได้. **การทำงานเป็นการปฏิบัติธรรมอยู่โดยอัตโนมัติ.**

ทำงานด้วยธรรมะ จะเกิดความพอใจและเป็นสุข.

ที่สำคัญที่สุดก็คือ ทำลายความเห็นแก่ตัว ทำลายความขี้เกียจในการทำงานนั้น. ขอให้ทำงานกันเถอะ จะทำลายความขี้เกียจในการทำงาน, เราจะให้การทำงานนี้ไม่เป็นนรกสำหรับเรา, ไม่เป็นการทรมานสำหรับเรา, แต่ให้เป็นสิ่งที่น่าชื่นใจสำหรับเรา คือเป็นการศึกษาชีวิต ศึกษาดูธรรมะ ปฏิบัติชีวิต แล้วก็มีความสุขสนุกในการทำงาน ซึ่งเป็นความสุขจริง. ถ้าเราเป็นคนจริง มีธรรมะจริง รู้ว่าการทำหน้าที่ของมนุษย์ คือการปฏิบัติธรรมะ ก็พอใจในการทำงาน มันก็ เป็นความสุขอยู่ที่ความพอใจ.

เราพูดเป็นหลักจิตวิทยาได้เลยว่า ความสุขนั้นคือความพอใจ. เกิดมาจากความพอใจ. ถ้าความพอใจโง่ ก็สุขโง่, ความพอใจหลอกลวง ก็ สุขหลอกลวง, ถ้าความพอใจแท้จริง ก็เป็นสุขที่แท้จริง. ฉะนั้นเราไป ทำให้มันเกิดความพอใจที่แท้จริง พอใจในชีวิต พอใจในการงาน แล้วก็ทำอยู่ด้วยความพอใจ ก็เป็นสุข.

๑ ศิลปะสำหรับการมีชีวิตรอยู่ในโลก ๑

ความพอใจนี้มันเป็นอย่างอื่นไม่ได้ มันต้องเกิดความสุข; **ความพอใจทุกชนิดจะให้เกิดความสุข.** นี้เราพอใจอย่างถูกต้อง มันก็เกิดความสุขอย่างถูกต้อง, ไม่ใช่พอใจอย่างกิเลส. ถ้าพอใจอย่างกิเลส มันไม่คิดทำงาน พอได้ไม่ทำงานมันก็พอใจ; อย่างนี้มันก็เป็นความสุขปลอม.

เดี๋ยวนี้มีความพอใจอย่างถูกต้อง มันก็เป็นความสุขอย่างถูกต้อง **ขอให้พอใจเมื่อได้กระทำอยู่** แล้วเป็นสุขเพลิดเพลินอยู่ มันก็เลยไม่ต้องนึกถึงเงินที่จะได้รับ เมื่อไปขายเมื่อไปอะไรนั้น มันเป็นความสุขหลอกลวง.

เราเป็นข้าราชการทำงานอยู่ที่โต๊ะทำงาน เป็นสุขอย่างยิ่งในการทำงาน แต่เราเบื่อมันก็ตกรอกอยู่ที่โต๊ะทำงาน. เราคิดว่าพอถึงเย็นเลิกงาน เราจะไปเที่ยวกินเหล้าเมายากามารมณ์อะไรก็เป็นความสุข นั่นกลายเป็นความโง่, มันไม่ใช่ความสุข ไปยึดเหี้ยมให้เป็นความสุข มันก็เป็นความโง่. ฉะนั้น **สุขที่แท้จริงอยู่เมื่อทำงาน ถูกต้องตามความเป็นมนุษย์;** เรามีความเป็นมนุษย์ ทำหน้าที่ของมนุษย์อย่างถูกต้อง เราพอใจ เรายกมือไหว้ตัวเองได้ นั่นคือความสุข. พอถึงวันเงินเดือนออก ไม่

๑ ศิลปะสำหรับการมีชีวิตรอดในโลก ๑

รู้ไม่ชี้ มันไม่ไปไหนเสียดอก เราไม่ต้องไปนึกถึงมัน; จะเอาเงินเดือนไปใช้ก็ใช้ให้ถูกต้อง, อย่าบ้าใช้ทำลายตัวเองให้วินาศ.

ชวานาคคนหนึ่ง โถนามีความสุขอย่างยิ่ง : ขุดดินก็มีความสุข โถนา ก็มีความสุข อะไร ๆ ก็มีความสุข; พอข้าวสุกเอาไปขายได้ ไม่รู้ไม่ชี้. ลูกเมียครอบครัวเขาจะไปทำกันอย่างไรก็ไม่รู้ไม่ชี้, ฉันทันเป็นสุขเมื่อโถนา เมื่อขุดนา เมื่อทำการงาน; **นี่ความสุขอย่างนี้มันแท้จริงกว่า.** ถ้าจะเอาเงินที่เขาขายข้าวได้นั้น มากินเหล้าเมายา มันก็เรื่องบ้าเลย, มันเป็นคนบ้าเลย. แต่ก็ เป็นกันอยู่โดยมาก เมื่อขายข้าวได้ก็ไปบิบบิ้นเอามาจากภรรยา, เอามากินเหล้าเมายา ตามแบบของคนบ้า ตามแบบของคนยักษ์มารภูติผีปีศาจ, มันหาความสุขด้วยเรื่องหลอกลวงชนิดนี้.

นี่ ชวานาของพระพุทธเจ้าเป็นสุขอยู่ เมื่อขุดนา ทำนา โถนา อะไรเสร็จ มันเป็นสุขพอเสียแล้ว, มันไม่ต้องการความสุขชนิดไหนอีก, ไม่ต้องเอาเงินขายข้าวได้ไปซื้อเหล้า ซื้อสิ่งสำเร็จสำเร็จอะไร.

นี่ ขอให้มีความสุขจากการงาน ในขณะที่ทำการงาน มันสุขเสียแล้ว มันก็ ไม่ต้องไปหาความสุขที่หลอกลวงคดโกง ที่ไหนอีก, นี่ปัญหา

๑ ศิลปะสำหรับการมีชีวิตรอดในโลก ๑

มันก็หมดไป. เรามีการงานที่เป็นสวรรค์ไม่เป็นนรก นี้เรียกว่า ดำรงชีวิต ถูกต้องในแง่ของการงาน.

ทำงานด้วยสติปัญญา อย่าทำด้วยความทวิง.

มีศิลปะที่อยากจะบอกกันอีกสักข้อหนึ่งว่า **จงทำการงานด้วยสติปัญญา** คือรู้ว่าเราเป็นมนุษย์ มีหน้าที่อย่างมนุษย์ แล้วก็ทำหน้าที่อย่างมนุษย์ แล้วก็เป็นสุข; นี้ทำงานด้วยสติปัญญา. **อย่าทำการงานด้วยกิเลส ตัณหาหรือความหวัง**; ถ้าทำด้วย **ตัณหา** คือ ความอยาก, **อาสว** คือ ความหวัง แล้วมันก็ตกนรก อีกเหมือนกัน.

เมื่อเราทำการงาน เรามีความรู้ถูกต้อง ว่าทำอย่างนี้, ทำด้วยสติ ทำด้วยปัญญาอย่างนี้. **อย่าทำด้วยความหวัง** ว่าเมื่อไรมันจะออกผล, **อย่าทำด้วยความอยาก** คือตัณหา อยากเหมือนใจจะขาด ที่จะเห็นผลงาน; นี้คนบ้ามันจุดไฟสุ่มเผาตัวเอง. ความอยากนั้นมันเป็นไปติดต่อกัน ไม่ขาดตอน นี้เรียกว่าความหวัง, ยิ่งหวังเท่าไร ยิ่งเผาหัวใจเท่านั้น.

๑ ศิลปะสำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลก ๑

ฉะนั้นอย่าทำด้วยความอยาก, อย่าทำด้วยความหวัง.

ยกตัวอย่างเหมือนกับว่า ซื้อล็อตเตอรี่มาแผ่นหนึ่งแล้ว ก็อย่าไปสนใจจนนอนไม่หลับ ว่ามันจะถูกเมื่อไร; ไม่ต้องสนใจลืมเสียก็ได้ ไว้ไปตรวจดูเมื่อถึงวันสลากออกก็แล้วกัน. ตลอดหลาย ๆ วันนั้นอย่าไปหวังให้มันบ้า, อย่าไปหวังให้มันเป็นคนนอนไม่หลับ หรือว่าทรมานจิตใจ. การงานนี้ก็เหมือนกัน ทำนา ทำสวน ค่าขาย หรืออะไร ก็ **ทำไปด้วยสติปัญญา**; ระวังความอยาก ความต้องการในผลงานเสีย, แล้วก็ ระวังความหวัง ที่เด็ก ๆ เขาชอบหวังกันเสียนัก, **สนุกเป็นสุขอยู่ในการกระทำ แล้วผลมันก็ออกมาเอง.**

คนโง่ก็ถามขึ้นมาว่า ถ้าอย่างนั้นเอากำลังที่ไหนมาทำงาน ถ้าไม่หวัง ถ้าไม่สอนให้อยาก ไม่สอนให้หวัง ? เราก็ตอบว่า นั่นมันเรื่องของคนโง่ ต้องเอากิเลสตัณหามาเป็นกำลังใจ สำหรับการทำงาน. **เรามันลูกศิษย์พระพุทธเจ้า เราไม่โง่, เราเอาสติและปัญญานั้นแหละ มาเป็นกำลังใจ สำหรับทำงาน.** พวกโง่ทำงานด้วยกำลังของกิเลส เช่น ความอยากและความหวัง เป็นต้น; เราเป็น **พุทธบริษัท ทำการงาน**

๑ ศิลปะสำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลก ๑

ด้วยกำลังแห่งสติปัญญา, กำลังแห่งปัญญานี้ดีหรือมากกว่ากำลังแห่งความหวัง หรือความอยาก ซึ่งเป็นกิเลส.

ท่านทั้งหลายอาจจะทำงานมาแล้ว ด้วยความอยากและความหวัง. ไปทบทวนความจำตูดเถิดว่า มันเผาจิตใจอย่างไร.

เดี๋ยวนี้เราจะหยุดการทำด้วยความอยากหรือด้วยความหวัง; แต่ทำด้วยกำลังของสติปัญญา; ส่วนความหวังนั้นเป็นอันว่าเลิกกัน ชักสะพานกันเสียใหม่ ไม่เกี่ยวข้องกับด้วยความหวังนั้น พอไปหวังเข้า มันก็ผิดหวังนะ. ลองไปหวังอะไรเข้าสิ มันผิดหวังทันที; มันไม่ได้ตามที่หวัง ก็คือไปหวังให้มันผิดหวัง.

ฉะนั้นไปหวังให้มันโง่ ไม่ต้องหวัง ทำ ๆ , ทำ ๆ ให้มันดีที่สุด ไม่ต้องหวัง.

นี่เรียกว่าศิลปะสูงสุด เป็นยอดของศิลปะแห่งการทำงาน. จงทำงานด้วยกำลังของสติปัญญา คือพระธรรม, ด้วยกำลังของพระธรรม. อย่าทำงานด้วยกำลังของความหวัง ความทะเยอทะยาน ซึ่งเป็นกิเลสตัณหา; นี่เป็นศิลปะแห่งการทำงาน.

มีโดยไม่ต้องมีพุ่ม

◎ ถ้ามีอะไร แล้วใจ รู้สึกเหนื่อย

สำนึกเรื่อย ว่ากูมี อย่างนี้หนา

มีทั้ง“กู” ทั้ง“ของกู” อยู่อัตรา

นั่นอัตรา มาพุดขึ้น ในการมี

◎ ถ้ามีอะไร มีไป ตามสมมุติ

ไม่จับยุด ว่า“ของกู” รู้จัก

แห่งจิตใจ ไม่วิปริต พิดวิธี

มีอย่างนี้ ย่อมไม่เกิด ตัวอัตรา

◎ ฉะนั้นมีอะไร อย่าให้มี อัตราเกิด

เพราะสติ อันประเสริฐ คอยกันท่า

สมบูรณ์ด้วย สัมปชัญญะ และปัญญา

นี้เรียกว่า รู้จักมี ที่เก่งเกิน

◎ เป็นศิลปะ ๓แห่งการมี ที่ชั้นยอด

ไม่ต้องกอด ไพนรก ระหกระเหิน

มีอย่างว่าง ว่างอย่างมี มีได้เพลิน

ขอเชิญชวน ให้รู้มี อย่างนี้แล ฯ

๐ จงทำงาน ทุกชนิด ด้วยจิตว่าง ยกผลงาน ให้ความว่าง ทุกอย่างสิ้น
กินอาหาร ของความว่าง อย่างพระกิน ตายเสร็จสิ้น แล้วในตัว แต่หัวใจ

๐ ก้านพืด ว่างได้ ดังว่ามา   ไม่มีท่า ทุข์ขทน หนนหนองศรี

“ศิลปะ” ในชีวิต ชนิดนี้   เป็นเคล็ดที่ ใครคิดได้ สบายเออย ๙

มีโดยไม่ต้องเป็น“ของกู”

◎ ถ้าจะอยู่ ในโลกนี้ อย่างมีความสุข

อย่าประยุกต์ สิ่งทั้งปวง เป็นของฉัน

มันจะสุข เพากระบาล ทำนทั้งวัน

ต้องปล่อยมัน เป็นของมัน อย่าพินมา

◎ เป็นของกู ในอำนาจ แห่งตัวกู

มันจะดู วุ่นวาย คล้ายคนบ้า

อย่างน้อยก็ เป็นนกเขา เข้าตำรา

มันคิดว่า “กู-ของกู” อยู่รำไป

◎ จะหามา มีไว้ ใช้หรือกิน

ตามระบิล อย่างอิมหนำ ก็ทำได้

โดยไม่ต้อง มั่นหมาย ให้อะไร ๆ

พุกยัดไว้ ว่า“ตัวกู” หรือ“ของกู” ๕

๑ ศิลปะสำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลก ๑

มีการดำรงชีวิตอย่างถูกต้องเกี่ยวกับการงาน, การงานก็เลยเป็นความสุขอยู่ในการทำงาน, เป็นการศึกษาที่ทำให้ฉลาดมากขึ้น, แล้วเป็นความก้าวหน้าทางจิตทางวิญญาณ ในการเป็นมนุษย์ของตน.

เป็นอันว่าหมดปัญหาไปอันหนึ่ง เป็นการประสบผลสำเร็จด้วยความงดงามอย่างยิ่ง, แล้วก็ป็นงานฝีมืออย่างยิ่ง. เพราะเป็นการปฏิบัติอย่างนี้ มันไม่ใช่ง่าย มันละเอียดอ่อน มันก็เป็นงานฝีมืออย่างยิ่ง, ศิลปะแห่งการครองชีวิตในแง่ของการงาน.

เรื่องทรัพย์สมบัติ.

เฮ้า , ที่นี้จะพูดถึง **เรื่องที่ ๒** คือ **เรื่องทรัพย์สมบัติ.**

คนโง่มีทรัพย์สมบัติสำหรับมาเป็นนรกสมเผาตน, คนมีปัญญา มีทรัพย์สมบัติมา สำหรับรับใช้ให้เกิดความสะตวงสบายแก่ตน.

คนโง่มีทรัพย์สมบัติมาสำหรับสมเผา ถ้าพูดตรงๆ ก็ว่าสมุกระบาล แหละ มันหยาบคายนักไม่พูดละ มาสำหรับสมเผาตน ให้มีความทุกข์.

เขามีทรัพย์สมบัติด้วยความยึดถือว่าตัวกู-ของกู มันก็สมเผาด้วย

๑ ศิลปะสำหรับการมีชีวิตรอยู่ในโลก ๑

ความวิตกกังวล เป็นโรคประสาทกันมามากนักแล้ว เพราะการมีชีวิตอยู่ด้วยความยึดมั่นถือมั่น ในทรัพย์สมบัติเป็นต้น.

ฉะนั้น การหาทรัพย์ ก็อย่าเป็นการหาจนรอกมาใส่ตัว, การมีทรัพย์ ก็อย่ามีจนรกสำหรับสุขเผาตัว, การบริโภครทรัพย์สมบัติ ก็อย่าให้เป็น การบริโภคจนรกเข้าไป, ถึงคราวที่จะต้องสละทรัพย์สมบัติเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น ก็ให้มันเป็นเรื่องสนุกสนานเป็นความสุขไป.

อย่าหาทรัพย์สมบัติด้วยกิเลสตัณหา ด้วยความหวัง อย่างที่ว่า นั้น. มีทรัพย์ก็อย่าให้มีด้วยความวิตกกังวล, บริโภครทรัพย์ก็อย่าได้บริโภคด้วยความตะกละของกิเลส, ทำด้วยสติปัญญาแม้ก็จะมีคามงดงาม ทั้งในการหาทรัพย์ แล้วก็สละทรัพย์เพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น

เราต้องสละทรัพย์เพื่อเพื่อนมนุษย์; มองดูให้เห็น แล้วก็สนุกสนานในการสละทรัพย์ เพื่อประโยชน์แก่เพื่อนมนุษย์. ถ้าผ่านทางพระพุทธเจ้าได้ก็ยิ่งดี สละทรัพย์เพื่อประโยชน์แก่เพื่อนมนุษย์ แต่ว่า ผ่านทางพระพุทธเจ้า คือผ่านทางพระศาสนาของพระพุทธเจ้า. เพราะพระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า **ธรรมวินัย คือศาสนาของตถาคตนี้ มีเพื่อ**

๑ ศิลปะสำหรับการมีชีวิตรอดอยู่ในโลก ๑

ประโยชน์ความสุข เกื้อกูลแก่สัตว์ทั้งทั้งปวง ทั้งเทวดาและมนุษย์ ให้พวกเราพุทธบริษัทช่วยกันรักษาพระศาสนาไว้ เพื่อประโยชน์อย่างยิ่งแก่สัตว์ทั้งหลาย ทั้งเทวดาและมนุษย์. ท่านตรัสว่า พระองค์เองเกิดมาเพื่อประโยชน์แก่สัตว์ทั้งหลาย ทรงแสดงศาสนาคือธรรมวินัย เพื่อประโยชน์แก่สัตว์ทั้งหลาย.

สาวกทั้งหลายช่วยกันรักษาธรรมวินัยหรือศาสนาไว้ เพื่อประโยชน์แก่สัตว์ทั้งหลาย ก็หมายความว่า ถ้าพระธรรมวินัยคือศาสนา ยังอยู่แล้วละก็ สัตว์ทั้งหลายยังได้รับประโยชน์ทั้งโลก ทั้งมนุษย์โลก เทวโลก, คือทั้งคนยากจนและคนมั่งมี, ว่าอย่างนี้ก็ได้. คนยากจนก็จะหายยากจน, คนมั่งมีก็จะไม่ขี้เหนียวขี้ตืด จะเอื้อเพื่อช่วยเหลือคนยากจน. นี้เรียกว่าเป็นประโยชน์ทั้งแก่เทวดาและมนุษย์. ฉะนั้นเราทำประโยชน์เพื่อผู้อื่น สละทรัพย์เพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น โดยผ่านทางพระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า นี้ประโยชน์มันกว้างขวาง.

เราจะมีความสุขเมื่อหาทรัพย์, มีความสุข เมื่อมีทรัพย์, มีความสุขเมื่อบริโภครทรัพย์, และมีความสุข เมื่อสละทรัพย์, มันก็มีความสุข

๑ ศิลปะสำหรับการมีชีวิตรอดในโลก ๑

มันไม่ตกนรก. ถ้าผิดจากนี้ มันจะตกนรก เมื่อหาทรัพย์ เมื่อมีทรัพย์ แม้เมื่อบริโภครทรัพย์ แม้เมื่อสละทรัพย์ออกไปช่วยเหลือผู้อื่น มันเป็นนรกไปหมด. **ต้องมีธรรมะที่ถูกต้อง เป็นไปในรูปของศิลปะ** ขจัดความทุกข์ออกไปเสียได้. หาทรัพย์ คือทำการงานก็สนุก เพราะได้ทำหน้าที่ของมนุษย์.

บุญกุศลสูงสุดอยู่ที่การทำหน้าที่ของมนุษย์. พูดอย่างนี้บางคนไม่ชอบ แล้วก็โกรธด้วย. อาตมาพูดว่า **ไม่ต้องไปทำบุญกุศลที่ไหน; บุญกุศลมันอยู่ที่ทำหน้าที่ของมนุษย์ ให้ถูกต้อง ให้เต็มเปี่ยมให้ครบถ้วนให้สมบูรณ์.** หน้าที่ของเราในฐานะที่เป็นมนุษย์อย่างไร ทำให้ถูกต้องและครบถ้วนสมบูรณ์; นั่นคือการทำบุญกุศล เป็นการปฏิบัติธรรมอยู่ที่นั่น.

ฉะนั้นเมื่อ **หาทรัพย์ ก็หาด้วยสติสัมปชัญญะ ปัญญา** ว่า นี่เป็นหน้าที่ของผู้ที่เรียกตัวเองว่ามนุษย์, แล้วก็พอใจ. **เมื่อมีทรัพย์ ก็มีอย่างมีวัตถุประสงค์สำหรับอำนวยความสะดวก ไม่ใช่มีไว้สำหรับยึดถือหลงไหล,** เป็นปุโปสมเฝ้าทรัพย์, หรือว่ายึดถือจนนอนไม่หลับ จนได้เป็นโรคประสาท เพราะความมีทรัพย์; ยังมีทรัพย์มากยิ่งขึ้นมีความทุกข์มาก เพราะ

๑ ศิลปะสำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลก ๑

ไม่รู้ธรรมะในข้อนี้. ฉะนั้น **บริโศกทรัพย์** ก็**บริโศกไม่ลง** หวงแหวน**ซี**
เหนียวซีติด อย่างนี้ก็**มี**, หรือว่า**โง่บริโศก**ในลักษณะที่เป็น**การเพ้อการ**
เกิน อย่างนี้ก็**มี**, ไม่มี**ธรรมะ**เข้ามา**ประกอบ**ด้วยแล้ว **การบริโศกทรัพย์**
ก็ **เป็นการทำลายล้าง** เป็น**ความวิनाศ**มากกว่าที่จะเป็น**ประโยชน์**.

ขอให้**มีชีวิตที่ถูกต้อง** ในการ**กระทำ**เกี่ยวกับ**ทรัพย์สมบัติ** ให้**สม**
กับ**คำว่าทรัพย์**. **ทรัพย์** มีความ**หมาย** หรือ**คำแปล**ว่า **เครื่องปลื้มใจ**,
ทรัพย์ นี้**แปล**ว่า **เครื่องปลื้มใจ**; จะเป็น **ทรัพย์** ใน**ภาษาไทย** หรือ
วิตุต ใน**ภาษาบาลี** หรือ **ทุรุย** ใน**ภาษาสันสกฤต**, **ภาษา**อะไรก็ตาม
มัน**มี**รากศัพท์ว่า **ความปลื้มใจ** หรือ **สิ่งให้เกิดความปลื้มใจ**. ฉะนั้น**ผู้ใด**
มีทรัพย์อย่างถูกต้อง **ทรัพย์นั้นจะให้ความปลื้มใจ**.

ถ้า**มีทรัพย์แล้วร้อนกร้อนใจ** เหมือน**อยู่ในกองไฟ**; อย่าง**นี้มันไม่**
เป็น**ทรัพย์เสียแล้ว**. **ทรัพย์**ที่**เขามีอยู่**นั้น**มันไม่**เป็น**ทรัพย์เสียแล้ว**, มัน
ไม่**เกิด**ความ**ปลื้มใจ**เสียแล้ว, มัน**เกิด**นรก**เสียแล้ว**. ฉะนั้น **จงมีทรัพย์**
ให้ตรงตามตัวหนังสือ**ของคำว่า** **ทรัพย์** **แปล**ว่า **เครื่องปลื้มใจ**. อย่า
ให้**กลายเป็น**นรก**สุขุม**เผา**จิตใจ**; เมื่อ**หาก**ก็**ร้อน** เมื่อ**อยู่**ก็**ร้อน** เมื่อ**บริโศก**

๑ ศิลปะสำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลก ๑

ก็ร้อน เมื่อจ่ายไปก็ร้อน; น้ำมันร้อนไปหมด; อย่างนี้ไม่ใช่ทรัพย์ เพราะ
ว่าถ้า **ทรัพย์ในความหมายที่ถูกต้อง ต้องมีความปลื้มใจ.**

เรามีทรัพย์ เราก็มีความปลื้มใจว่าปลอดภัยไปชั้นหนึ่งแล้ว, มีหลัก
ประกัน มีปัจจัยเพียงพอ เป็นเครื่องอุ่นใจ มันก็ปลื้มใจ, เมื่อเอามากิน
มาใช้ มันก็ปลื้มใจ, เมื่อเอาไปช่วยเหลือผู้อื่นก็ยิ่งปลื้มใจ; เพราะคนชนิด
นี้เขารู้สึกเขาเห็นแจ้ง **ให้ผู้อื่นกินนั้นสบาย หรือเป็นสุขมากกว่ากินเอง**
เขาก็เป็นสุขเมื่อบริจาคช่วยเหลือผู้อื่น. การให้นั้นมีความสุขมากกว่า
การรับเอามา; แต่คนธรรมดาเขาไม่คิดอย่างนั้น. เรารับเอามา เราได้
สิ่งจึงจะมีความสุข; ส่วนผู้มีปัญญา ชนิดละเอียดอ่อนนี้ เขาเห็นว่า **การ**
ให้ผู้อื่นไปเป็นความสุขยิ่งกว่าการรับเอาของผู้อื่นมา. ดังนั้นเขาจึง
พร้อมที่จะให้เสมอ แล้วเป็นสุขสนุกสบายอย่างยิ่งเมื่อได้ให้, ไม่ใช่เมื่อ
ได้รับนะ. เมื่อได้รับกลับจะรู้สึกสะอิดสะเอียน, รู้สึกมีปมด้อย; แต่เมื่อ
ได้ให้แล้วก็สบายใจอย่างยิ่ง. นี่ไม่ใช่สอนให้เป็นสมาชิกพระเวสสันดร;
บอกความจริง ว่ามันเป็นอย่างนั้นจริง, ว่าเมื่อให้นั้นสบายกว่าเมื่อเอา.
เข้า..เป็นอันว่า**เรื่องทรัพย์ควรจะมีศิลปะกันให้ได้ถึงขนาดนี้ .**

เรื่องครอบครัว.

เอ้า, ทีนี้ก็จะพูดต่อไปถึง **เรื่องที่ ๓** คือ **เรื่องครอบครัว** แม้ว่าเวลานั้นจะหมดอยู่แล้วก็ต้องรอฟุดให้จบ ไม่ให้มันค้างเต็ง. **มีความรู้มีศิลปะแห่งการครองชีวิต, หรือดำรงชีวิตอยู่ในโลก** เกี่ยวกับ**ความมีครอบครัว.**

บางคนอาจจะคิดว่า เชื่อไม่ได้ เพราะอาตมาไม่เคยมีครอบครัว บางคนจะคิดอย่างนี้. แต่ทีนี้จะพูดไปตามที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมาจากพระธรรมคำสอน หรือจากการสังเกตสังกาอะไรก็ได้ จะพูดในเรื่องเกี่ยวกับครอบครัว ว่า **ชีวิตฆราวาส** โดยเฉพาะ มันก็ **ต้องมีครอบครัว, ต้อง** เป็นอยู่อย่างมีครอบครัว. ฉะนั้น **ต้องมีการประพฤติกกระทำอย่างถูกต้อง** ถึงขนาดเป็นศิลปะเกี่ยวกับการ**มีครอบครัว** ของฆราวาสทั้งหลาย.

เมื่อพูดถึงครอบครัว มันก็ต้องตั้งต้นไปตั้งแต่เรื่องทีมันเกี่ยวข้องกัน ว่า **ทำไมต้องมีครอบครัว ?** มันเป็นเรื่องของธรรมชาติ, หรือเป็นเรื่องของพระเป็นเจ้าอันสูงสุด ที่ต้องการให้มนุษย์มีการสืบพันธุ์ เพื่อ

๑ ศิลปะสำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลก ๑

ไม่ให้สูญพันธุ์. ฉะนั้น จึงฝังความรู้สึกที่จะสืบพันธุ์นี้ ลงไว้ในร่างกายของคนทั้งผู้ชายผู้หญิง, มีต่อมแกลนด์ประเภทหนึ่ง ซึ่งสร้างความรู้สึกเพื่อการสืบพันธุ์ทั้งผู้ชายผู้หญิง. ความรู้สึกอันนี้มันรุนแรงมาก ทำให้เกิดการสมรส เกิดการแต่งงาน เกิดการมีบุตร มันเป็นเรื่องของครอบครัวขึ้นมา. ฉะนั้นเราจะต้องมีการสืบพันธุ์, มีการสมรสเพื่อการสืบพันธุ์ และมีบุตร มีการอบรมอบรมบุตรหลานด้วย อย่างถูกต้อง.

เดี๋ยวนี้ เราไม่รู้ว่า ความลับของธรรมชาติมันมีอยู่ อย่างนี้; เราเอาตามความรู้สึกของเรา เราก็ถูกธรรมชาติหลอกเต็มสุดเหวี่ยงเลย, หรือถูกพระเป็นเจ้าหลอกเต็มสุดเหวี่ยงเลย. พูดแล้วมันก็หยาบคาย ว่าพระเป็นเจ้าก็ยังไม่หลอก คือหลอกให้มนุษย์มีการสืบพันธุ์ด้วยความสมัครใจ. หนีรับความยาก ความลำบาก ความสกปรก ความเหน็ดเหนื่อยเกี่ยวกับการสืบพันธุ์ ได้อย่างน่าชื่นตาบาน. นี่มัน คนโง่ ไม่รู้เรื่องอันจริงแท้ของธรรมชาติ ว่าการสืบพันธุ์นั้นคืออะไร.

การสืบพันธุ์ คือความประสงค์ของพระเจ้า หรือของธรรมชาติ ต้องการให้ไม่สูญพันธุ์, ทีนี้มันเป็นเรื่องเหน็ดเหนื่อย เรื่องยากลำบาก

๑ ศิลปะสำหรับการมีชีวิตรอบโลก ๑

เรื่องสกปรก เขาก็ต้องให้ค่าจ้างอย่างสูงสุดมา คือความสุขสนุกสนาน เอรีดอรรอยเกี่ยวกับเรื่องเพศ. นี้เราก็ไปรับค่าจ้างนั้นเข้า, เราก็เป็นลูกจ้างทำการสืบพันธุ์ เห็นแก่ค่าจ้าง **อย่างนี้ไม่ใช่มนุษย์ที่มีปัญญา.** มันต้องรู้ว่า นั่นมันเป็นค่าจ้างของธรรมชาติเราอย่าไปหลงเลย, เราอย่าไปหลงในค่าจ้างที่เขาหลอกฉาบหน้าไว้นั้น. **เรารู้จักความประสงฆ์อันแท้จริง ของพระเจ้าของธรรมชาติเสียดีกว่า.** อย่าไปหลงในค่าจ้างที่เขาจ้างให้สืบพันธุ์; มาารู้สึกเสียเองว่า **มันเป็นหน้าที่ของสิ่งที่มีชีวิตต้องสืบพันธุ์,** แล้วก็สืบพันธุ์ด้วยสติสัมปชัญญะ

อาตมาพูดได้เพียงเท่านี้ ว่ากิจกรรมระหว่างเพศนั้น ขอให้ทำด้วยสติสัมปชัญญะ. มีคนหวังร้ายปากสกปรกเลวทราม; เขาพูดว่า อาตมาสอนว่าให้สืบพันธุ์ด้วยจิตว่าง. นี้ **ขอประกาศเดี๋ยวนี้ว่าไม่ได้พูดดอก, ไม่ได้พูดว่าประกอบกิจกรรมระหว่างเพศด้วยจิตว่าง, ไม่ได้พูด; แต่พูดว่าให้ประกอบกิจกรรมระหว่างเพศด้วยสติสัมปชัญญะ,** ว่าอะไรเป็นอะไร. อย่าให้มากไปด้วยความมีเมารสอารมณ์ทางเพศแก่กล้า; อย่างนั้นมันไม่น่าดู มันไม่งดงาม. ถ้างดงามก็ทำด้วยสติสัมปชัญญะ, รู้หน้าที่

๑ ศิลปะสำหรับการมีชีวิตรอบโลก ๑

ของมนุษย์ตามความประสงค์ของธรรมชาติ หรือของพระเจ้าก็แล้วแต่จะเรียก. ถ้าว่าทำด้วยการรับจ้างแล้ว มันก็เป็นเรื่องของกิเลส ใจ เวลา มันน่าละอาย.

ทีนี้จะไกลไปกว่านั้น ก็ว่า ทำไมจะต้องสืบพันธุ์ ? เพราะว่ามีมนุษย์เกิดมานี้ เพื่อวิวัฒนาการให้ถึงระดับสูงสุดคือ นิพพาน. ท่านจะยอมรับหรือไม่ยอมรับข้อนี้; แต่อาตมาก็ต้องพูด ตามหลักเกณฑ์ของพระธรรม ว่า ชีวิตเวียนว่ายตายเกิดไปนี้ มันเพื่อไปสู่จุดหมายปลายทางคือนิพพาน. นี้พระนิพพานมันต้องเรียกว่ายากว่าไกลอยู่ข้างหน้า ฉะนั้น คนคนนี้นั้นตายเสียก่อน ไม่ได้ถึงนิพพาน แต่เขาจะสืบพันธุ์ไว้เป็นลูกเป็นหลาน สำหรับช่วยเดินต่อไป, เดินต่อไปจนถึงนิพพานได้ จนกว่าเรียกว่า มนุษย์ไปถึงนิพพานได้เพราะการรับช่วงของลูกหลาน.

เพราะฉะนั้นเราจะถือเป็นหลักว่า การสืบพันธุ์นั้นเป็นมรดกแห่งการเดินทางไปนิพพาน. การสืบพันธุ์มีลูกมีหลาน นี้ เป็นการรับมรดกแห่งการเดินทางไปเพื่อนิพพาน; อย่างนี้มันเป็นเรื่องสะอาด มันไม่สกปรก มันไม่น่ารังเกียจอะไร. ถ้าสืบพันธุ์เพื่อรับจ้างกามารมณ์ เป็น

๑ ศิลปะสำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลก ๑

กามารมณ์แล้ว มันสกปรก มันน่าเกลียด มันน่าชัง มันไม่เป็นศิลปะ. เรามีการสืบพันธุ์ด้วยความรู้สึกสำนึกในหน้าที่ ไม่ทำด้วยความโง่ความหลง, แต่ทำด้วยสติสัมปชัญญะ ให้มีการสืบพันธุ์ เพื่อว่าคนเหล่านั้นจะได้เดินทางต่อไป จนมนุษย์ถึงนิพพานเข้าในวันหนึ่ง.

นี่ การมีครอบครัว มันก็เลยมีเพื่อนรับมรดกนิพพาน; ฉะนั้นจะต้องมีการสมรสหรือการแต่งงานที่ถูกต้อง ที่ดี ที่ประกอบไปด้วยธรรมะ. อย่าทำไปด้วยกิเลสตัณหา. เดี่ยวนี้คนรักกัน แต่งงานกัน สมรสกัน ด้วยกิเลสตัณหา; มันก็ได้หย่ากันหัวเดือนท้ายเดือน หัวปีท้ายปี; สมน้ำหน้ามันที่มันอยากโง่ สมรสแต่งงานกันด้วยกิเลสตัณหา. แต่ถ้าทำด้วยสติปัญญา ก็อยู่กันจนตายไม่ต้องหย่ากัน, มันยังพอใจในการทำหน้าที่ของมนุษย์เกี่ยวกับการสืบพันธุ์ เพื่อมีการรับมรดกแห่งการเดินทางไปนิพพาน.

ฉะนั้น มีการสมรสแต่งงานที่ประกอบไปด้วยธรรมะ, มีบุตร และมีการอบรมบุตรที่ประกอบไปด้วยธรรมะ, ไม่มีอาชญากรรม หรือโรคภัยไข้เจ็บ เกี่ยวข้องกับการสืบพันธุ์, เหมือนที่เขากำลังเป็นอยู่ใน

๑ ศิลปะสำหรับการมีชีวิตรอบอยู่ในโลก ๑

โลกเวลานี้. เราพุทธบริษัทไม่มีเรื่องเสียหาย ไม่มีอาชญากรรม ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ อันเกี่ยวกับการสืบพันธุ์อย่างโง่เขลา ด้วยกิเลสตัณหา.

นี่คือ ศิลปะแห่งการมีครอบครัว ถูกต้องไปตั้งแต่แรก คือความมุ่งหมายที่ต้องมีการสืบพันธุ์ มีการสมรส มีการแต่งงาน การมีบุตร การอบรมบุตร ให้สำเร็จประโยชน์ตามความหมายของความ เป็นมนุษย์. นี้เรียกว่า ดำรงชีวิตในโลกอย่างถูกต้อง เกี่ยวกับการมีครอบครัว.

เรื่องการเสวยสุข.

ที่นี้ข้อสุดท้าย **เรื่องที่ ๔** เกี่ยวกับการเสวยความสุขแห่งชีวิต.

คำว่า **ชีวิต** แปลว่า **เป็นอยู่ สดชื่นอยู่** , ก็ต้องหมายถึงอิมอยู่. ถ้าหิวระหายกระวนกระวายอยู่ ไม่ควรเรียกว่าชีวิต.

คำว่า **ชีวิต** หรือ **ชีวะ** นี้ **เป็นอยู่อย่างสดชื่น** เหมือนต้นไม้ต้นไล่ที่มันสดชื่น แล้วมันอิมเอิบอยู่ด้วยความมีชีวิต. ถ้าเรียกว่าความสุขแห่งชีวิต มันต้องสดชื่นและอิมอยู่. ที่นี้เราทำไมเป็น มันสดชื่นไม่ได้, มันอิมไม่ได้ มันหิวระหายอยู่ตลอดเวลา. **ชีวิตที่โง่เขลาหิวระหายอยู่ด้วย**

๑ ศิลปะสำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลก ๑

กิเลสตัณหา อยู่ตลอดเวลา นั้น ยังไม่ใช่ชีวิตที่ถูกต้องตามหลักของ พระพุทธศาสนา. ถ้าชีวิต ต้องสดชื่น ต้องเยือกเย็น ต้องมีความรู้สึก ที่อึมออยู่. ฉะนั้น เราต้องหล่อหลอมชีวิตด้วยธรรมะ ในทุกแง่ทุกมุม จะต้องทำให้ชีวิตนี้มันอึมออยู่ และพอใจอยู่. อย่างไม่ได้พูดมาแล้วเมื่อตะกี้ นี้ว่า เมื่อทำการงาน ก็พอใจในการงาน เป็นสุขสนุกอยู่ในการงาน. ฉะนั้นชีวิตที่ทำการงานนั้นแหละมันอึมออยู่ มันพอใจอยู่. ในตัวการงาน นั้นแหละ มีความสุขของชีวิต; ไม่ใช่เงิน หรือไม่ใช่ผลที่เกิดจากการงาน; นั้นเอามาทำลายชีวิตก็ได้, เอามาทำชีวิตให้เราร้อนก็ได้, แล้วมันยุ่งยาก ลำบาก ที่จะใช้เงินเพื่อหาความสงบสุข. แต่เราหาความสงบสุขจากพระ ธรรม, มีพระธรรมเมื่อไรมีความสงบสุขเมื่อนั้น, แล้วก็เมื่อทำการงาน นั้นแหละ มีพระธรรมได้มากที่สุด มันก็มีความเยือกเย็นอยู่ในการทำ การงาน.

ถือหลักอริยมรรคมีองค์ ๘ ประการของพระพุทธเจ้า : มีชีวิต อยู่ด้วยสัมมาสังกัปปไป ; อย่าอยู่ด้วยความหวัง, ความหิวระหาย, ที่เป็น ตัณหาหรือเป็นอาสว.

๑ ศิลปะสำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลก ๑

สัมมาสังกับไป แปลว่า **ความตำริชอบ**, มันมีความหวัง ความประสงค์อยู่ในตัวความตำรินั้นด้วยเหมือนกัน แต่ไม่รุนแรง. ไม่รุนแรงถึงกับเป็นตัณหา คือความอยาก หรือไม่รุนแรงถึงกับเป็นอาสา คือความหวัง ที่เผาหัวใจอยู่ตลอดเวลา.

อย่าให้ชีวิตนี้อยู่ด้วยตัณหา หรือความหวัง. ให้อยู่ด้วยอริยมรรคมีองค์ ๘ มีความรู้ความเข้าใจถูกต้อง มีความตำริถูกต้อง มีการพูดจาถูกต้อง ทำการงานทางกายถูกต้อง ดำรงชีวิตถูกต้อง พยายามพากเพียรถูกต้อง มีสติถูกต้อง มีสมาธิถูกต้อง. **นี่เป็นชีวิตที่สดใส อิ่มเอิบอยู่ตลอดเวลา; ไม่มีสิ่งที่เรียกว่าความผิดหวัง** เพราะเราไม่ได้หวังอะไร, เราทำอยู่อย่างประสบความสำเร็จทุกลมหายใจเข้าออก, เอาเป็นอันว่า ประสบความสำเร็จอยู่ทุก ๆ วัน ก็ดีถมไปแล้ว.

ที่นี่เราสอนคนโง่ ๆ เสียใหม่ว่า **อย่าคิดว่าเรายังไม่สำเร็จ** ในการทำงานที่เรากระทำ. ให้มองเห็นว่าเราสำเร็จในการงานกระทำทุกวัน ๆ ; วันนี้ทำได้เท่านี้ ก็คือสำเร็จเท่านี้, พรุ่งนี้ทำได้สำเร็จเท่านั้น ก็สำเร็จเท่านั้น; ไม่ใช่ยังไม่สำเร็จ. ถ้ารู้สึกเป็นยังไม่สำเร็จ มันก็แพดเผา

๑ ศิลปะสำหรับการมีชีวิตรอดในโลก ๑

และเป็นทุกข์; ฉะนั้นสำเร็จอยู่ทุกครั้งที่ทำ. อย่างว่าถ้านับได้ว่าขุดดินทีหนึ่ง ก็ได้ประสบความสำเร็จทีหนึ่ง, หรือจะทำอะไรก็แล้วแต่ ถ้าคุณทำงานเขียนหนังสือ เขียนหนังสือได้ตัวหนึ่ง ก็พอใจว่ามันสำเร็จไปตัวหนึ่ง. เขียนหนังสืออีกตัวหนึ่ง ก็สำเร็จอีกตัวหนึ่ง, มันสำเร็จทุกขณะที่เราเขียนตัวหนังสือตัวหนึ่ง ๆ . เราก็พอใจ ไม่เหนื่อย ไม่ขาดกำลังใจที่จะกระตุ้นให้ทำ

ทีนี้คน เขาแปลคำนี้ผิด แปลว่า **ความสันโดษ** แล้วก็**ไม่**อยากทำอะไร; นั่นมันว่าเอาเอง. แต่ **ความสันโดษ**ในทางธรรมะนั้น **พอใจ**ทุกครั้งขณะที่ทำลงไป, แล้วก็**สำเร็จ**, แล้วมันก็ยังยั่วให้อยากทำ; เพราะมันสำเร็จเห็นทันตาอยู่. ฉะนั้น **ความสันโดษ** ชนิดนี้ ทำให้ยัง**ทำสนุกพอใจ** และยังเป็น**สุข**, เป็นสุขอยู่ใน**ความสันโดษ** ซึ่งเป็น**ความพอใจ**. ฉะนั้น เราเสวยสุขกันที่นี่. อย่าต้องเอาเงินไปซื้อเหล้ามากิน ซื้อปัจจัยแห่งกามารมณ์, คอยแต่ว่าเมื่อไรจะเลิกงาน แล้วจะไปสถานอาบ อบนวด; อย่างนั้นมันเป็นเรื่องของอะไรไปแล้ว ไม่ใช่เรื่องของพุทธบริษัทแล้ว, และไม่ใช่เรื่องของความสุขด้วย.

๑ ศิลปะสำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลก ๑

นี่เราจะ**มีชีวิตอยู่ด้วยความพอใจ** ในการเข้าถึง**ธรรมะ** เคลื่อนไหวทุกอิริยาบถให้เป็น**ธรรมะ** ตัวธรรมะนั้นนั่นถือว่าเป็นสิ่งถาวร เป็นสิ่งนิรันดร เป็นสิ่งที่ไม่รู้จักตาย. ฉะนั้นขอให้**ธรรมะ**มาอยู่กับเรา อยู่กับความรูสึกของเรา อยู่กับจิตใจของเรา, ในแต่ละขณะแต่ละวินาที เราอยู่ด้วย**ธรรมะ** ฉะนั้นเราอยู่ด้วยกับสิ่งที่**ไม่รู้จักตาย** เราก็สบาย.

นี่ ศิลปะของการ**เสวยสุข**แห่งชีวิตของ**พุทธบริษัท** จะต้องเป็นอย่างนี้; ฉะนั้นเรา**ไม่มีความทุกข์**เราตกรอกไม่ได้; อย่างน้อยก็มีความเป็น**สวรรค์** คือความพอใจในตัวเอง, ยกมือไหว้ตัวเองได้อยู่ตลอดเวลา.

เรา**ทำถูกต้อง**ในเรื่องเกี่ยวกับ**งาน** เรา**ทำถูกต้อง**ในเรื่องเกี่ยวกับ**ทรัพย์สมบัติ**, เรา**ทำถูกต้อง**เกี่ยวกับ**ครอบครัว** การมี**ครอบครัว**, เรา**ทำถูกต้อง** เกี่ยวกับการ**เสวยความสุข**แห่งชีวิต, ทั้งหมดนั้นเป็น**ธรรมะ**ไปหมด. นี่มันเป็นชีวิตที่เข้าถึง**คุณธรรม**สูงสุดแห่งชีวิต, และเป็นความงามอย่างยิ่ง, จึงจัดเป็น**ศิลปะ**. **ธรรมะ**ในฐานะที่เป็น**ศิลปะ** มีความงามทั้ง ๓ เวลา, ทั้ง ๓ กาละ คือ เบื้องต้น ท่ามกลาง และ เบื้องปลาย.

๑ ศิลปะสำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลก ๑

นี่ ๓ กาละนี้ มันอธิบายได้มาก แต่อาตมาอยากจะพูดสั้น ๆ สรุปลสั้น ๆ เพราะเวลายมันเหลือนิดเดียวแล้วนี้ ว่าให้มันงาม **งามทั้งปฐมวัย มัชฌิมวัย ปัจฉิมวัย**. คนทุกคนที่นั่งอยู่ที่นี่ ก็อยู่ในวัยใดวัยหนึ่งในวัยทั้ง ๓ นี้.

ถ้าใครยังอยู่ในปฐมวัย ก็นับว่าโชคดี **ทำให้งามเสียแต่ปฐมวัย** อย่าให้มันผิดพลาด. ถ้าเข้ามา ถึงมัชฌิมวัย เสียแล้ว ก็**รักษามัชฌิมวัยนี้ให้มันมีความงดงาม**; ถ้าปฐมวัยมันผิดพลาดไปแล้ว ก็ไม่ต้องเสียใจ ทุกข์ร้อนอะไรกับมัน; มาทำให้มัชฌิมวัยนี้ถูกต้องและงดงาม, ที่นี้บางคนมา ถึงปัจฉิมวัย เสียแล้ว เอ้า, ก็เหลืออยู่เท่าไร ก็ทำให้มันงดงามเท่านั้นแหละ **ทำปัจฉิมวัยนี้ให้งดงามที่สุด**.

งามให้ทันเวลาเสียในวัยที่ยังเหลืออยู่ แล้วแต่ที่เราตั้งอยู่ในวัยอะไร ตั้งอยู่ในปฐมวัย ก็งดงามให้ทันในปฐมวัย, และวัยที่เหลืออยู่อีก ๒ วัย ตั้งอยู่ในมัชฌิมวัย ก็ให้มันทันมัชฌิมวัย, แล้วที่เหลืออยู่อีก ๑ วัย. ถ้าตั้งอยู่ในปัจฉิมวัย วัยสุดท้าย ก็ให้มันสวยงามในวาระสุดท้าย **งดงามถึงวาระจิตดับ ตายอย่างมีศิลปะ**. นี่ทำเสียให้มันทัน **ทันรู้ทัน**

๑ ศิลปะสำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลก ๑

เห็น เป็นสันทิฏฐิโก, ธรรมะแท้จริงเป็นสันทิฏฐิโก. ถ้าไม่ได้ชิม ไม่ได้รู้ ไม่ได้เห็น ไม่ได้รู้สึกด้วยตนเอง ไม่ใช่ธรรมะ; ถ้าเป็นธรรมะต้องเป็นสันทิฏฐิโก.

ฉะนั้นทุกคน **ทำเสียให้ทันเวลา** ทันทูทันเห็น เป็นสันทิฏฐิโก มิฉะนั้นก็เสียชาติเกิดมาเป็นมนุษย์และพบพระพุทธศาสนา; **อย่าให้มันเสียชาติที่เกิดมาเป็นมนุษย์และพบพระพุทธศาสนา.** ถ้าจำคำนี้ไว้ได้มันก็จะคงจะไม่ประมาท อย่าให้เสียชาติเกิดมาเป็นมนุษย์และพบพระพุทธศาสนา. ถ้าจำไว้ได้ก็คงจะไม่ประมาท; ถ้าไม่สนใจก็จะเต็มไปด้วยความประมาท, แล้วก็ไม่ได้รับอะไร, แล้วมันก็ เสียชาติที่เกิดมาเป็นมนุษย์ และได้พบพระพุทธศาสนาจริง ๆ.

นี้รวมความว่า เรามาพูดกันอีกครั้งหนึ่งในวันนี้ เรื่องศิลปะแห่งการครองชีวิต. เป็นศิลปะเพื่อจะมีชีวิตอยู่ในโลก โดยไม่ต้องสัมผัสกับเขี้ยวของโลก ก็พอสมควรแก่เวลาแล้ว.

คิ ล ป :

ข อ ง

การ ดั บ ทุ ก ษั

ปณณานันตภิกขุ

ญาติโยมพุทธบริษัททั้งหลาย

ณ บัดนี้ถึงเวลาของการฟังปาฐกถาธรรมะ อันเป็นหลักคำสอน
ในทางพระพุทธศาสนาแล้ว ขอให้ทุกท่านอยู่ในอาการสงบ ตั้งอกตั้งใจ
ฟังด้วยดี เพื่อให้ได้ประโยชน์อันเกิดขึ้นจากการฟังตามสมควรแก่เวลา

วันอาทิตย์เป็นวันว่างจากงานฝ่ายกาย เราก็ชวนกันมาวัดเพื่อทำ
งานฝ่ายจิตฝ่ายวิญญูญาณ **กายกับจิตนี้มีความสัมพันธ์กันอยู่ตลอดเวลา**
ความเหนื่อยกายก็เกี่ยวกับความเหนื่อยจิตด้วย จิตเหนื่อยกายก็พลอย
เหนื่อยไปด้วย ร่างกายอ่อนแอ จิตก็พลอยอ่อนแอไปด้วย เราจึงต้อง
ทำให้สมดุล คือให้เกิดความพอดี ทั้งฝ่ายกายและฝ่ายจิต แต่ว่า

๑ ศิลปะของการดับทุกข์ ๑

ส่วนมากเรามักจะสนใจเรื่องของกาย ไม่ค่อยได้สนใจในเรื่องทางจิตมากนัก เวลาไม่มีปัญหาอะไรก็ไม่ใช่ไร แต่ว่าเวลาที่มีเรื่องมีปัญหาเกิดขึ้น เมื่อไม่ได้เตรียมตัวทางใจไว้ ปัญหาที่เกิดขึ้นมันก็รุนแรง

ความจริงเรื่องมันไม่รุนแรง แต่ว่าความรู้สึกของเรามันรุนแรง เพราะเราไม่ได้เตรียมรับสถานการณ์ไว้ก่อน เมื่อไรเกิดขึ้นมันก็เป็นความทุกข์หนักในชีวิต ดังที่เป็นอยู่แก่คนทุกๆ ไป ที่ได้เกิดเป็นเช่นนั้นขึ้นมา ก็เพราะว่าเราไม่ได้เตรียมตัวไว้ก่อนในเรื่องทางจิตทางวิญญาณ เมื่อมีอะไรเกิดขึ้นก็ไม่ว่าจะแก้อย่างไร หรือมาแก้กันในปัญหาเฉพาะหน้า บางทีมันก็แก้ไม่ได้ เพราะไม่ได้เตรียมตัวไว้ล่วงหน้า

ทางฝ่ายบ้านเมืองก็ต้องมีการเตรียมตัว เช่นทหารก็ต้องเตรียมตัวอยู่ตลอดเวลา ต้องฝึกการรบให้มีความเก่งกล้าสามารถ ให้รู้จักใช้อาวุธที่จะต้องใช้ เข้าใจยุทธวิธีในการที่จะต่อสู้ข้าศึก ฝ่ายเสนาธิการก็ต้องเตรียมพร้อมเพื่อต้อนรับสถานการณ์ ไม่ใช่ไปเตรียมกันตอนที่มิข้าศึกประชิดเมือง แต่ต้องเตรียมแผนล่วงหน้าไว้ว่าเราจะทำอย่างไร ถ้าข้าศึกมาทางด้านนั้น มาด้านโน้นจะทำอย่างไร หรือว่าข้าศึก

๐ ศิลปะของการดับทุกข์ ๐

สมัยปัจจุบันนี้ไม่ใช่มันเดินเข้ามาเหมือนสมัยก่อน แต่ว่าเขาลอยมาในท้องฟ้า มากระโดดร่มลงไป ในบ้านในเมือง หรือมาทางเรือบินมาทิ้งระเบิด ก็ต้องเตรียมไว้ตลอดเวลาว่าจะทำอะไรเมื่อเหตุการณ์เช่นนั้นเกิดขึ้น จะต่อสู้อย่างไร จะป้องกันอย่างไร ทุกอย่างต้องพร้อม เมื่อมีความพร้อม พอข้าศึกมารุกรานก็พอจะต่อสู้เอาตัวรอดได้ แต่ว่าถ้าไม่ได้เตรียมพร้อม เอาตัวไม่รอด ก็พ่ายแพ้แก่ข้าศึก บ้านเมืองก็ต้องตกเป็นเมืองขึ้นของชนชาติอื่น อันนี้ที่เราเห็นได้ง่ายก็เพราะขาดการเตรียมตัว

ทีนี้ในเรื่องชีวิตของแต่ละบุคคล ถ้าเราไม่ได้เตรียมตัวไว้ให้พร้อม เมื่อมีเรื่องอะไรเกิดขึ้นเราก็มีความทุกข์หนัก ไม่รู้ว่าจะแก้ความทุกข์นั้นอย่างไร ปัญหาเกิดขึ้นก็เป็นเรื่องรุนแรงทั้งนั้น ไม่รู้จะแก้อย่างไร แม้จะมาฟังพระเทศน์สอนให้คิดนึกในทางที่จะแบ่งเบาความทุกข์ทางใจ ก็ทำไม่ได้ เพราะไม่ได้หัดทำไว้ก่อน เหมือนนักมวยที่ไม่ได้ฝึกการชกไว้ก่อน ขึ้นไปบนเวทีก็ทำท่าไม่ถูกต้อง ฝ่ายที่เขาฝึกไว้ดีแล้ว ก็ชกล้มคว่ำ ค่อม่าหงาย นับสิบแล้วก็ยังลุกไม่ขึ้น อันนี้เป็นการเสียเปรียบ

๐ ศิลปะของการดับทุกข์ ๐

ในชีวิตเราแต่ละคนนี้ก็เหมือนกัน ถ้าเตรียมไม่พร้อมเราก็ต้องเสียเปรียบตลอดเวลา เสียเปรียบแก่ข้าศึกที่มาโจมตีตัวเรา คือความทุกข์นั่นเอง ความทุกข์มาโจมตีเมื่อไหร่เราก็เสียเปรียบแก่ความทุกข์ เพราะเรานึกไม่ได้ที่จะต่อสู้กับความทุกข์เหล่านั้น ไม่มีปัญญาที่จะคิด ไม่มีสติที่จะนึกจะเตรียมตัวเพื่อการต่อสู้ อย่างนี้ในทางพระท่านถือว่าอยู่ด้วยความประมาท

อยู่ด้วยความประมาท ก็คือขาดการวางแผนในการดำเนินชีวิตประจำวัน ไม่ได้คิดไว้ว่าอะไรมันจะเกิด และเมื่อเกิดขึ้นเราจะแก้ไขปัญหานั้นอย่างไร ไม่ได้เตรียมตัวไว้ก่อน ก็ถูกโจมตีโดยไม่รู้ตัว เราอาจจะถูกข้าศึกโจมตีโดยไม่รู้ตัวบ่อยๆ พอถูกโจมตีโดยไม่รู้ตัว ก็กลับตัวไม่ทัน เกิดการตกอกตกใจ ขวัญหนีดีฝ่อ เพราะไม่ได้เตรียมตัวไว้ล่วงหน้าในการที่จะจัดการกับสิ่งเหล่านั้น นี่เป็นปัญหาเป็นความทุกข์ที่เกิดขึ้นในชีวิตของเราทุกๆ ไป ไม่ว่าจะเป็นหญิง เป็นชาย เป็นเด็ก เป็นผู้ใหญ่ ก็ย่อมมีสภาพเช่นเดียวกัน เพราะฉะนั้นจึงต้องเตรียมพร้อมในเรื่องอย่างนี้

“เตรียมพร้อม” ก็คือเตรียมหาธรรมะไว้ใช้เป็นเครื่องป้องกันตัว ไม่ให้ตกไปสู่ภาวะแห่งความตกต่ำทางจิตใจ จึงต้องเข้าวัดฟังธรรม อ่านหนังสือทางศาสนา เพื่อให้เกิดความรู้ก่อน เมื่อมีความรู้แล้วก็ต้องเอาความรู้นั้นไปใช้ในชีวิตของเราต่อไป เอาไปใช้แก้ปัญหา

การเรียนรู้กับการปฏิบัติ ต้องใช้สัมพันธ์กันอยู่ตลอดเวลา เรียนรู้แล้วไม่ปฏิบัติ ก็เรียกว่ายังไม่เกิดประโยชน์แก่ตัวเราที่จะใช้ป้องกันความทุกข์ความเดือดร้อนไม่ให้เกิดขึ้น

เพราะฉะนั้นเมื่อเรียนแล้วก็ต้องเอาไปปฏิบัติ เช่นเรามาฟังธรรมก็ดี มาสวดมนต์ตอนเช้าตอนเย็นอะไรก็ตาม บทสวดมนต์เหล่านั้นล้วนแต่เป็นบทเตือนใจให้เราได้คิดได้นึกถึงเรื่องธรรมชาติ ธรรมชาติของชีวิต ว่าสรรพสิ่งทั้งหลายนั้นมันมีการเกิดขึ้น เป็นอยู่ เป็นไปอย่างไร อะไรเป็นของเที่ยง อะไรเป็นของไม่เที่ยง อะไรเป็นสภาพอย่างไร ต้องเตรียมตัวเอามาคิดมานึกไว้บ่อยๆ

เวลาสวดนั้นสวดรวมกัน แต่ว่าเราก็ต้องไปพิจารณาด้วยตัวเอง เป็นเรื่องเฉพาะคนที่จะต้องนั่งคิदनั่งนึกตรึกตรองในคำเหล่านั้น

๑ ศิลปะของการดับทุกข์ ๑

เช่น คำที่เราสวดว่า.....

รูปูปาทานักขันธ - รูปที่เข้าไปยึดถือนั้นเป็นความทุกข์...

เวทูปาทานักขันธ - เวทนาที่เข้าไปยึดถือนั้นเป็นความทุกข์...

สัญญาที่เข้าไปยึดถือไว้เป็นความทุกข์... สังขารที่เข้าไปยึดถือไว้เป็นความทุกข์... วิญญาณที่เข้าไปยึดถือไว้เป็นความทุกข์... เราก็ต้องเอามานั่งคิดพิจารณาว่ามันเป็นทุกข์เพราะอะไร เป็นทุกข์เพราะอุปาทาน

อุปาทาน นั้น หมายความว่า **เข้าไปยึดถือว่าเป็นตัวเป็นตน เป็นสัตว์เป็นบุคคล เป็นเราเป็นเขา** ที่สำคัญก็คือนึกว่าเป็นตัวเรา เป็นของเรา ที่ท่านพุทธทาสพูดภาษาง่ายๆ ว่า **ตัวกู-ของกู** ใครฟังแล้วก็นึกว่าเป็นคำที่ค่อนข้างจะเป็นชาวบ้านมากไปหน่อย แต่ว่าเป็นคำที่ง่ายที่สุดว่า **ตัวกู-ของกู** คนเรามี“ตัวกู”ก่อน แล้วก็มี“ของกู”ขึ้นมา ในภาษาบาลีเรียกว่า **อหังการ มมังการ**

อหังการ คือ สำคัญว่าตัวมีตัวเป็น สำคัญว่าตัวเป็นก่อน แล้วก็สำคัญว่าตัวมีสิ่งนั้นสิ่งนี้ คือ มีตัวสำหรับรองรับแล้วมีอะไรเกิดขึ้น ตัวก็เข้าไปรับเอาสิ่งนั้น รับเอาว่าเป็นของฉันขึ้นมา อะไรๆ ก็เป็นของฉัน

๑ ศิลปะของการดับทุกข์ ๑

ไปหมด นี่เราคิดไปอย่างนั้น ความคิดอย่างนั้นมันเป็นเหตุให้เกิดความทุกข์ เป็นอุปาทาน คือ สร้างตัวยึดถือ ความยึดถือนั้นเป็นตัวอุปาทาน

ไม่ว่าเราจะไปยึดถืออะไร สิ่งนั้นมันก็จะทำให้เราเกิดความทุกข์ขึ้นมา เช่น ยึดถือในเรื่องปัจจัยเงินทองว่าเป็นของฉัน มันก็เป็นทุกข์ เพราะเงินนั้น รถของฉัน บ้านของฉัน อะไรของฉัน มีมากมายหลายเรื่องหลายอย่างที่ถูกรอบๆ ตัวเรานั้น ถ้าเราเข้าไปยึดมั่นถือมั่นว่าเป็นตัวฉันเป็นของฉันขึ้นมา **ไอ้ตัวยึดถือนั้นก็แหละมันเป็นความทุกข์ขึ้นมา** เพราะเกิดความยึดถือว่าเป็นตัวฉันเป็นของฉันแล้ว ก็เกิดความหวงแหนในสิ่งนั้น ไม่อยากให้สิ่งนั้นเป็นอย่างอื่น อยากให้เป็นของเราเสียตลอดเวลา ถ้ามันเป็นอื่นไปเราก็เป็นทุกข์ เพราะเรายึดว่าเป็นของฉัน มันก็เกิดความทุกข์

เคล็ดของความทุกข์มันอยู่ตรงนี้ อยู่ตรงที่เราเข้าไปยึดมั่นถือมั่นในเรื่องนั้นๆ ให้สังเกตดูให้ดี สังเกตที่ใจของเรา ถ้าอะไรไม่ใช่ของเรา เราก็ไม่มีความทุกข์ความเดือดร้อนอะไร หรือเราไม่ได้ยึดถือว่าเป็นของเรา มันจะแตกจะหักจะเป็นอะไรไปเราก็เฉยๆ เพราะไม่ใช่ของเรา

แต่ถ้าหากว่าเป็น“ของเรา”ขึ้นมา เข็มสั๊กเล่มหนึ่งเราก็ยังเป็นทุกข์เพราะเข็มเล่มนั้น เพราะว่าเข็มเล่มนั้นเป็น“ของฉัน”เป็น“ของเรา”ขึ้นมา นี่แหละคือ**ความยึดถือ** ที่พระท่านสอนว่า...

รูปูปาทานักขันธ - รูปที่เข้าไปยึดมั่นถือมั่นเป็นตัวทุกข์

ถ้ารูปเฉยๆ มันก็ไม่ใช่ทุกข์แก่เรา แต่เป็นทุกข์ตามสภาพของมัน หมายความว่ามันทนอยู่ไม่ได้ในสภาพอย่างเดียว มันต้องเปลี่ยนแปลง เพราะสิ่งทั้งหลายไม่เที่ยง มีความเปลี่ยนแปลง มีความทุกข์โดยสภาพ ไม่มีอะไรที่เป็นเนื้อแท้ในตัวของมันเอง นั่นมันคือรูปเรื่อง**ธรรมชาติ**มันเป็นอย่างนั้น

แต่ว่าคนเรามักจะหลงผิดเข้าใจผิดในเรื่องต่างๆ ไม่ได้คิดในแง่ว่ามันไม่เที่ยง ไม่ได้คิดในแง่ว่ามันเป็นทุกข์ ไม่ได้คิดในแง่ว่ามันเป็นอนัตตา แต่เราคิดว่ามันเที่ยง มันเป็นสุข มันเป็นตัวตน เป็นสัตว์เป็นบุคคลขึ้นมา แล้วเข้าไปยึดถือในสิ่งที่เป็นนั้น แล้วก็มิของอื่นเข้ามาประกอบทำให้ความยึดถือเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ถ้าเรามีเพียงอย่างเดียวก็ยึดถือน้อย ถ้ามีมากความยึดถือมันก็มากขึ้นตลอดเวลา

๑ ศิลปะของการดับทุกข์ ๑

เด็กเกิดใหม่ๆ นี่คงจะไม่มีคามยึดถืออะไร ให้สังเกตดูเด็กตัวน้อยๆ เราจะเห็นว่าเขาไม่ได้ยึดถืออะไร ยังไม่มีความยึดมั่นในจิตใจ ยังไม่มีความรู้สึกอะไรมากนัก มีความต้องการก็น้อย คือต้องการนม พอดื่มนมเสร็จแล้วก็หลับไปเท่านั้นเอง หลับแล้วก็ตื่นขึ้น ถ้าไม่หิวก็นอนเฉยๆ ใครจะเข้ามาทำอะไรก็ไม่มีอะไร นั่นคือสภาพเด็กอ่อน

เราหัดทำตนเป็นเด็กอ่อนทางจิตใจเสียบ้างก็จะสบาย เด็กได้เปรียบผู้ใหญ่เพราะเด็กไม่มีความยึดมั่นในเรื่องอะไรต่างๆ เด็กยังไม่ฉลาดในการที่จะยึด แต่ว่าเรานี้ฉลาดในการที่จะยึด แต่เป็นความฉลาดที่ไม่ได้เรื่อง เพราะฉลาดในการที่จะยึดจะแบก เอามาไว้เป็นของตัว โดยไม่รู้ว่สิ่งนั้นจะทำให้เราหนักใจ ทำให้เราเกิดความทุกข์ทางใจ เราไม่เข้าใจเราก็เข้าไปยึดสิ่งนั้นไว้ สำคัญว่าสิ่งนั้นเป็นของเราตลอดเวลา ไม่รู้จักปล่อย ไม่รู้จักวางในสิ่งเหล่านั้น เราก็แบกหนักอยู่เรื่อยไป เหมือนกับคำที่พระท่านว่า **“ภาราหะเว ปัญจักขันธา - ขันธห้า เป็นภาระอันหนักเนื้อ”** หมายความว่า หนักเพราะเข้าไปแบก ถ้าเราไม่ไปแบก มันก็ไม่หนักอะไร มันเป็นเรื่องธรรมชาติของมันอย่างนั้น

๑ ศิลปะของการดับทุกข์ ๑

มันเกิดขึ้น-ตั้งอยู่-ดับไป ตามวิถีทางของธรรมชาติ ถ้าเราไม่เข้าไปยึด มันก็เป็นของมันอย่างนั้น เราไม่ต้องเป็นทุกข์กับสิ่งเหล่านั้น แต่เมื่อใดเราไปยึดถือว่าสิ่งนี้เป็น“ของฉัน”ขึ้นมา เราก็เป็นทุกข์เพราะความยึดถือนั้นด้วยตัวอุปาทาน ตัวศัพท์ธรรมะเรียก“อุปาทาน” แปลเป็นภาษาไทยว่า ยึดมันถือมัน หรือท่านใช้ศัพท์อีกคำหนึ่งว่า“อภินิเวส” เช่นในพระพุทธภาษิตที่ว่า “สัพเพ ธัมมา นาลัง อะภินิเวสายะ”

“อะภินิเวสายะ” ก็หมายถึงว่าการยึดมันถือมันเหมือนกัน เหมือนกับตัวอุปาทานนั้นแหละ แต่ว่าใช้ศัพท์อีกศัพท์หนึ่งว่า อะภินิเวสายะ แปลว่า เข้าไปยึดมันถือมัน ว่าเป็นตัวฉัน เป็นของฉัน เมื่อเราเข้าไปยึดสิ่งใดว่าเป็นตัวเราเป็นของเรา เป็นตัวฉันเป็นของฉัน จิตก็เป็นทุกข์ทันที เป็นทุกข์เพราะสิ่งนั้น

อันนี้เป็นเคล็ดที่เราควรจะมีไว้ในใจของเรา แล้วก็จะได้ไปแก้ ปัญหาชีวิตของเราได้ เวลาใดที่เราเป็นทุกข์ เราก็ต้องพิจารณาว่าที่ได้เกิดความทุกข์นี้เพราะอะไร เพราะเราไปยึดถือว่าเป็นของเรานั้นเอง เป็นของฉัน ทรัพย์ของฉัน สามียของฉัน ภรรยาของฉัน บ้านของฉัน

๐ ศิลปะของการดับทุกข์ ๐

รถของฉัน รวมไปถึงประเทศของฉัน มันก็ยิ่งไปกันใหญ่ ถ้าใครไปยึดถืออย่างนั้นความทุกข์มันก็เพิ่มขึ้น

ยึดถือของน้อย ทุกข์มันก็มีปริมาณน้อยหน่อย ใหญ่มันก็มีปริมาณมาก ยึดมากก็ทุกข์มาก ยึดน้อยก็ทุกข์น้อย แต่ถ้าเราไม่ยึดเสียเลย... การไม่ยึดก็คือ มีปัญญา มีปัญญารู้เท่ารู้ทัน ในสิ่งนั้นตามสภาพที่เป็นจริง คือรู้ว่าอะไรๆ มันก็มีแต่เพียง ๓ เรื่องเท่านั้น คือเกิดขึ้น-ตั้งอยู่-ดับไป เกิดขึ้น-ตั้งอยู่-ดับไป สภาพมันเป็นเช่นนั้นอยู่ตลอดเวลา อย่าไปจับเอาตอนใดตอนหนึ่งของสิ่งนั้นว่าเป็นตัวเรา เป็นของเรา เราก็ไม่ต้องมีปัญหา ไม่ต้องมีความทุกข์ เพราะเรื่องอย่างนั้น

ที่นี่ คนเราไม่รู้จักใช้ปัญญา พิจารณาสิ่งต่างๆ ให้เกิดความเข้าใจว่า ธรรมชาติแท้จริงของสิ่งเหล่านั้นมันเป็นอย่างไร เราไม่ได้คิดให้เกิดปัญญา ให้เกิดความเข้าใจแจ่มแจ้ง พออะไรเกิดเปลี่ยนแปลงขึ้นมาเราก็ต้องเป็นทุกข์เพราะสิ่งนั้น บางทีทุกข์ขนาดหนัก ทุกข์จนกระทั่งว่าจะกินไม่ได้ นอนไม่หลับเอาเลยทีเดียวนะ แล้วถ้าทุกข์มากๆ เข้า สภาพจิตก็จะเปลี่ยนแปลงไป คือ จะเป็นโรคทางจิต หรือเป็นโรคทางประสาท

๑ ศิลปะของการดับทุกข์ ๑

อาการทางร่างกายก็เปลี่ยนแปลงไปด้วย

สิ่งเหล่านี้มันเกิดขึ้นเพราะเราไม่เข้าใจในเรื่องทั้งหลายตามสภาพที่เป็นจริง ถ้าพูดกันอย่างตรงไปตรงมาก็พูดว่า **เราโง่** นั่นเอง ไม่ใช่เรื่องอะไร **เราโง่...พอเราโง่แล้วเราก็เข้าไปหาเรื่องที่มันเป็นทุกข์ตลอดเวลา** ถ้าเรามีความฉลาดเราก็ต้องคิดในแง่ที่จะไม่ทำให้เราเป็นทุกข์ มีการคิดที่จะไม่ให้มันเป็นทุกข์ก็ได้ คิดให้เป็นทุกข์ก็ได้เหมือนกัน

ถ้าเราคิดให้เป็นทุกข์ก็คิดด้วยความโง่ความเขลา แต่ถ้าเราคิดให้ไม่เป็นทุกข์ก็หมายความว่า **เราคิดด้วยปัญญา มันมีทางอยู่ตั้ง ๒ ทางที่จะให้เราเดิน** ทีนี้เราจะเดินทางใด เดินทางที่จะคิดให้เป็นทุกข์หรือว่าเดินทางที่เราคิดแล้วไม่มีความทุกข์ ญาติโยมลองนึกดู นึกดูด้วยปัญญาของตัวเอง ก็จะเห็นว่า **เอ! คิดแล้วไม่ให้เป็นทุกข์นี่มันดี แต่คิดแล้วให้เป็นทุกข์มันไม่ดี** เราก็มองเห็น แต่มองเห็นแล้วทำไมเราไปคิดให้เป็นทุกข์อีก ทำไมไม่มาคิดในทางที่จะไม่ให้เกิดความทุกข์ขึ้นในจิตใจของเรา ทำไมเราไม่คิดอย่างนั้น **ความเคยชินนั่นเอง** เพราะตั้งแต่เกิดมานี้เราเรียนรู้แต่เรื่องให้ยึดทั้งนั้น เขาสอนให้เรายึดถือทั้งนั้น

๑ ศิลปะของการดับทุกข์ ๑

ตั้งแต่เป็นเด็กพอรู้เตียงสาเขาก็บอกให้เรารู้ว่าอันนี้ของหนู ใ้หนี่ของหนู ใ้หนั้นของหนู ใ้ยัดถือเรื่อยมาตั้งแต่เป็นเด็กเล็ก เราสอนอย่างนั้นให้เด็กยัดถือทั้งนั้น ไม่ได้สอนให้ปล่อยใ้ว่าง แต่ว่าเด็กมันก็รับไว้ อย่างนั้นจนกระทั่งเติบโตขึ้นเป็นเด็กอนุบาลเป็นเด็กประถมมัธยมอะไร ในโรงเรียนในการสอนต่างๆ ก็สอนให้“ยัด”ทั้งนั้น ใ้รักชาติ ใ้รักประเทศ อะไรอย่างนี้ สอนใ้รักก็คือใ้ยัดถือในชาติของตัวในประเทศของตัว แล้วก็ในพระศาสนา นี้ก็สอนใ้ยัดถือ คือไม่ได้สอนใ้สมาทาน เอาไปปฏิบัติ

มันมีคำอยู่คู่กันเรียกว่าความยึดมั่นถือมั่น มาจากคำว่า“อุปาทาน” หรือ“อะภินิเวสายะ” อีกคำหนึ่งเรียกว่า“สมาทาน” เช่นเราสมาทานศีล นี่ก็หมายความว่ารับเอาข้อปฏิบัติไปใช้ในชีวิตของเรา นั้นมันไม่ทำให้เกิดความยึดถือ..เป็นทุกข์ ถ้าเราสมาทานด้วยปัญญาเราก็ไม่เป็นทุกข์อะไร เอาไปใช้ให้เกิดความเจริญทางด้านจิตใจ เช่น เราสมาทานศีล ๕ เราก็ระวังใจของเรา ไม่ใ้มีเจตนาที่จะไปฆ่าใครทำร้ายใคร ไปลักของใคร ไปประพฤติผิดในทางกามกับใครๆ ไม่พูดโกหก คำหยาบ

๑ ศิลปะของการดับทุกข์ ๑

คำเหลวไหล ไม่เสพสิ่งเสพติดมีนเมา รักษาสภาพใจไว้อย่างนั้นเรียกว่า เราสมาทานศีลอยู่ ปฏิบัติศีลอยู่ ไม่ได้เกิดความทุกข์อะไร ไม่ได้ทำให้เป็นทุกข์เพราะการสมาทานอย่างนั้น

เราสมาทานในเรื่องที่จะทำสมาธิ หมายความว่า อธิษฐานใจให้เกิดความมั่นคงทางใจว่า เราจะฝึกสมาธิช่วงเวลาเท่านั้นเวลาเท่านั้น เช่น จะนั่งทำใจให้สงบเป็นเวลา ๑๐ นาที ๒๐ นาที หรือ ๑ ชั่วโมง อย่างนี้ก็เรียกว่าเป็นการสมาทาน เพื่อให้เกิดอาการเช่นนั้นขึ้นมาในใจ ไม่เรียกว่าเป็นการยึดมั่นถือมั่น หรือไม่เรียกว่าเป็นตัวอุปาทาน มันเป็นความตั้งใจที่จะทำในสิ่งถูกต้อง สภาพจิตเราจะไม่เป็นทุกข์อะไร

แต่ถ้าเราไปทำอาการยึดมั่นถือมั่นขึ้นมา ก็เกิดเป็นปัญหา เช่น นับถือศาสนา นี้ ก็เรียกว่านับถือเพื่อนำมาใช้เป็นระเบียบสำหรับปฏิบัติในชีวิตประจำวัน แต่ถ้าเราไปยึดมั่นถือมั่นในตัวศาสนา อะไรนิดอะไรหน่อยกระทบไม่ได้ เกิดความขัดแย้งกันรุนแรงในระหว่างศาสนา ดังที่เห็นเป็นข่าวบ่อยๆ ความขัดแย้งทางศาสนา นั่นก็เป็นความยึดมั่นไป จึงเกิดการกระทำที่เราเห็นว่าเขาทำลายเรา ความจริงเขาทำลายไม่ได้

๐ ศิลปะของการดับทุกข์ ๐

ตัวธรรมะหรือตัวคำสอนที่แท้จริงนั้นไม่มีใครจะทำลายได้ มันอยู่อย่างนั้นตลอดเวลา ไม่มีอะไรจะมาทำลาย เหมือนในสมัยหนึ่งที่เขาโฆษณาว่า“**คอมมิวนิสต์มา ศาสนาหมด**” เขาว่าอย่างนั้น คนก็กลัวกัน กลัวว่าคอมมิวนิสต์มาศาสนาจะหมด ความจริงมันก็หมดไปไม่ได้ **ธรรมะเป็นของอยู่คู่โลก มันไม่หมดไป** ถ้าตราบไต่ยังมีคนสมาทาน คือเอามาปฏิบัติอยู่ ศาสนาก็ไม่หมดไปจากจิตใจคน **คอมมิวนิสต์ไม่มา** แต่ถ้าเราไม่สมาทาน คือไม่เอาธรรมะมาปฏิบัติ ธรรมะมันก็หมดไปจากใจเรา แต่มันก็อยู่กับโลก

ธรรมะยังอยู่กับโลกแต่เราไม่ได้เอามาใช้ เหมือนกับแร่ธาตุต่างๆ ที่อยู่ใต้ดิน มันก็อยู่อย่างนั้น แก๊สในอ่าวไทยมันก็อยู่มานานแล้ว น้ำมันมีมันก็อยู่มาอย่างนั้น แร่ดีบุก..ทองเหลือง..สังกะสี..ทองคำ..เพชรนิลจินดา..สิ่งทั้งหลายทั้งปวงมันก็มีอยู่ในโลก อยู่ใต้พื้นพสุธาที่เราอาศัย แต่ว่าเราไม่ได้ไปขุดเอามาใช้ มันก็จมดินจมหทรายอยู่อย่างนั้น เมื่อใดมีคนฉลาดมารู้เข้าด้วยการพิสูจน์ตามแง่ของวิทยาศาสตร์หรือทางธรณีวิทยาเขาก็รู้ว่าตรงนี้มีสิ่งนั้นมีสิ่งนี้ กรมทรัพยากรธรณีเขาทั้งหมด

๑ ศิลปะของการดับทุกข์ ๑

รู้ว่าในประเทศไทยมีอะไรบ้าง เขารู้แล้ว แต่ที่ไม่มีทุนจะทำ ไม่มีคนที่สามารถจะไปทำ ก็เลยอุปไว้ก่อน ไม่พูดไม่จา แต่เมื่อมีคนฉลาดมีความสามารถมีเงินทองพอจะใช้ได้เขามาขออนุญาตทำ เขาก็ให้ทำเจาะไป เจาะมาก็เจอเข้า ได้สิ่งนั้นมาใช้ สิ่งนั้นมันอยู่ในโลก

ธรรมะนี้ก็เหมือนกัน มีอยู่เป็นอยู่ตลอดเวลา แต่เราไม่ได้สมาทาน คือไม่ได้เอามาปฏิบัติ ธรรมะนั้นก็อยู่แต่ลำพัง ธรรมะยังไม่เกิดประโยชน์แก่ใคร เมื่อใดเราสมาทานธรรมะเราปฏิบัติธรรมะ ธรรมะก็คุ้มครองเรารักษาเราให้มีความสุขความเจริญขึ้น

ให้เข้าใจความหมายของคำเหล่านี้เสียด้วยว่า **“สมาทาน”** นั้นคือการยอมปฏิบัติตามหลักนั้นๆ เพื่อทำตนให้หลุดพ้นจากความทุกข์ทางใจ ส่วน **“อุปาทาน”** ความยึดมั่นถือมั่นนั้นเป็นการยึดไว้ด้วยความไม่เข้าใจ ทำให้เกิดความทุกข์ คล้ายกับคนไปกอดเสาไว้ เอามือประสานกอดเสาไว้แล้วก็พูดว่า..เอาออกอย่างไร..เอาออกอย่างไร.. มันไม่รู้จะเอาออกอย่างไร มันกอดไว้อย่างเดียวนะ ความจริงเอาออกมันก็ง่ายนิดเดียว ไม่ยากอะไร แต่ว่าเอาออกไม่ได้ มันคล้ายอย่างนั้น

๑ ศิลปะของการดับทุกข์ ๑

คนเราที่ยึดถืออะไรแล้วมันก็ยึดอยู่อย่างนั้น ไม่ยอมเปลี่ยนแปลงความคิดของตัวเองให้เป็นอย่างอื่น คิดแต่ในเรื่องที่จะให้เกิดปัญหาในชีวิตประจำวันอยู่ตลอดเวลา แม้เราจะรู้ เช่นอ่านธรรมะ..รู้ ฟังเทศธรรมะก็รู้ มาฟังพระเทศน์พระสอนในวันอาทิตย์ก็รู้ แต่ว่าพอกลับไปถึงบ้านถึงเรือน จิตมันก็กลับไปสู่ภาวะเดิม เพราะเราเคยคิดในรูปอย่างนั้น เคยนึกในเรื่องอย่างนั้นอยู่ตลอดเวลา วิตกกังวลไปด้วยเรื่องอะไรต่างๆ มากมายก่ายกองในชีวิตของเรา สิ่งใดเกี่ยวข้องกับชีวิตเราก็นึกไปไกล กลัวจะเป็นอย่างนั้น กลัวจะเป็นอย่างนี้ อะไรต่างๆ มันก็เกิดเป็นปัญหา ทำให้เราเกิดความทุกข์ความเดือดร้อนใจ

ทางแก้มันก็คือว่า เราหัดปล่อยหัดวางเสียบ้าง อย่าไปยึดมั่นถือมั่นมากเกินไป แต่ว่าก็ควรจะพยายามพูดจากันทำความเข้าใจกัน เช่น คนอยู่ด้วยกันนี้บางทีมันก็ทำให้เกิดเป็นปัญหา เช่น ในครอบครัวสามีภรรยาอยู่ด้วยกัน ก็มีความยึดถือเหมือนกัน สามีก็ยึดถือว่าภรรยาของฉัน ภรรยาก็ยึดถือว่าสามีของฉัน ถ้าทุกฝ่ายประพฤติธรรมมันก็ไม่มีเรื่องอะไร คือถ้าเอาธรรมะเข้ามาใช้แล้วมันหมดเรื่อง ไม่มี

๑ ศิลปะของการดับทุกข์ ๑

ปัญหาอะไร ไอ้ที่เกิดปัญหานี้เพราะว่าเราไม่ใช้ธรรมะ ไม่เอาธรรมะ มาประสานจิตใจของผู้ที่อยู่ร่วมกันให้เกิดเป็นใจเดียวกัน ใจเหมือนกัน ไม่ได้ทำอย่างนั้น ไม่เอาธรรมะมาใช้ เลยเกิดเป็นปัญหาขึ้นมา

เมื่อเกิดเป็นปัญหา เมื่อฝ่ายหนึ่งสร้างปัญหา อีกฝ่ายหนึ่งจะคิดอย่างไร ถ้าเราเป็นนักธรรมะเราก็คิดก็พูดจากันบ้างทำความเข้าใจกัน แต่ว่าพูดกันด้วยใจเย็นๆ อย่าพูดด้วยอารมณ์ อย่าพูดด้วยความร้อนใจ เพราะถ้าพูดด้วยอารมณ์ ด้วยความร้อนใจ อีกฝ่ายหนึ่งก็เกิดอารมณ์เหมือนกัน เกิดความร้อนขึ้นมาเหมือนกัน

ร้อนกับร้อนมากระทบกัน เหมือนหินกับเหล็กเอามาตีกันเข้า มันก็เกิดไฟเป็นประกาย เอาปุ๋ยอะไรวางเข้าไปตรงนั้นมันก็ติดขึ้นมา เอาไปใช้ติดอะไรก็ได้เหมือนกัน เหมือนคนสมัยก่อนเขาไม่มีไม้ขีดไฟ เขาใช้เหล็กไฟ ภาษาเดิมเขาเรียกว่า“เหล็กไฟ” เพราะมีเหล็กอันหนึ่งขึ้นยาวแค่นี้ เป็นเหล็กกล้าอย่างดี แล้วไปหาหินตามภูเขา มา รูปเหลี่ยมอะไรก็ตาม เอามาตีก็เอาปูนเต่าร้าง นี่เต่าร้างมันมีขุย ขุยเต่าร้างเป็นปุ๋ยเป็นขุย เอามาชุบดินประสีวนิดหน่อยแล้วเอามาจับไว้แล้วก็ตี..ตี เกิด

๑ ศิลปะของการดับทุกข์ ๑

เป็นประกาย เมื่อเกิดเป็นประกายก็ติดไปที่ปุยนั่นขุยนั่นแล้วก็เอาไปใช้เป็นเชื้อเพลิงได้

เหล็กกับหินมันทำให้เกิดไฟกระทบกันฉันใด จิตใจคนเรานี้ก็เหมือนกัน ถ้าเราพูดกันด้วยอารมณ์ มันก็เกิดกิเลสเพราะต่างคนต่างสะสมแต่กิเลสไว้ในเนื้อในตัวมากมาย ไม่ได้สะสมธรรมะ ไม่ได้เป็นคนของพระ แต่ว่าเป็นคนของกิเลสมาตลอดเวลา พอพูดอะไรขึ้นก็ไม่ยอมรับคือไม่เอาตัวจริงมารับ แต่เอาตัวปลอมมารับ ตัวปลอมนั้นก็คือความเห็นแก่ตัวนั่นเอง

ความรู้สึกนึกคิดที่เป็นเรื่องเข้าข้างตัว เรียกว่าความเห็นแก่ตัว เมื่อมีความเห็นแก่ตัวเกิดขึ้นก็ไม่ยอม ไม่ยอมที่จะฟัง ไม่ยอมที่จะรับคำพูดนั้น ดันทุรังไปคนเดียว แล้วบางทีก็พูดว่า...เฮ้ย! มันเรื่องของฉันนะ เธอไม่เกี่ยว... อย่างนี้มันก็ไม่ถูกต้อง มันต้องเกี่ยวกัน

คนเราอยู่ด้วยกันความสุขเนื่องถึงกัน ความทุกข์เนื่องถึงกัน มันก็ต้องเกี่ยวกัน เพราะว่าเวลามีปัญหาใครจะมาช่วย คนอื่นที่ไหนใครเขาจะมาช่วย ก็มันเป็นความหนักอยู่ที่ในครอบครัวๆ นี้ต้องช่วยกัน

๑ ศิลปะของการดับทุกข์ ๑

แม่บ้านทำไม่ดี พ่อบ้านก็ต้องรับผิดชอบ พ่อบ้านทำไม่ดี แม่บ้านก็ต้องรับผิดชอบ มันหนักอยู่ที่คนในบ้าน ไอ้คนอื่นนั่นเขาสบายเขาเอาแต่ประโยชน์ของเขาได้แล้วเขาก็ไปปร้อมา เวลามีปัญหาเขาก็ไม่มาช่วยไม่มารับภาระอะไร ภาระมันอยู่กับคนในบ้าน เพราะฉะนั้นจึงเป็นเรื่องที่จะต้องทำความเข้าใจกัน คือ**พูดกันด้วยใจเย็นใจสงบ ทำอารมณ์ให้แจ่มใส** แล้วก็พูดกันด้วยอารมณ์ที่แจ่มใส นั้น

อย่าให้เกิดความขุ่นมัว เศร้าหมองใจ **คนหนึ่งพูดอีกคนหนึ่งก็ต้องรับฟัง รับฟังด้วยจิตใจที่สงบ ระวังอย่าให้เกิดกิเลส** อย่าให้เกิดความโกรธ อย่าให้เกิดความหลง อย่าให้เกิดความสำคัญผิดว่า..ฉันเป็นอย่างนั้น..ฉันเป็นอย่างนี้ ไม่ให้มีความรู้สึกอย่างนั้น ทำใจให้ว่าง ยอมรับฟังด้วยดีในคำที่เขาปรารถนาออกมา แล้วก็มองดูตัวเราว่ามีความผิดมีความบกพร่องมีการสร้างปัญหาขึ้นอย่างไร

เมื่อเห็นอกเห็นใจกันเพราะอยู่กันมานาน มีลูกมีเต้ามีอะไรเป็นหลักเป็นฐานก็ควรจะระงับยับยั้งควบคุมตัวเอง ให้เกิดความคิดนึกในทางที่ถูกที่ชอบ เปลี่ยนแปลงสภาพชีวิตจิตใจเข้าหาสิ่งถูกต้อง โดยถือหลัก

๑ ศิลปะของการดับทุกข์ ๑

ประจำใจว่า.....“เราจะอยู่โดยไม่สร้างปัญหาให้แก่ใครๆ”

อยู่โดยไม่สร้างปัญหาให้แก่ครอบครัว อยู่โดยไม่สร้างปัญหาแก่สังคม หรือไม่สร้างปัญหาอะไรให้เกิดขึ้นในวงงานวงการที่เราเข้าไปปฏิบัติเกี่ยวข้องกันอยู่

ถ้าเราคิดอย่างนั้น เรื่องมันก็จะเบาลงไปได้ ไม่มีอะไรที่จะทำให้เกิดความหนักอกหนักใจ แต่เรื่องมันไม่เป็นอย่างนั้นเพราะว่าเราไม่ได้เอาธรรมะไปใช้ในชีวิตจริงๆ แม้จะได้มาฟังธรรมอยู่ในวันอาทิตย์หรือได้อ่านหนังสือธรรมะอยู่บ้าง ก็เพียงแต่สักว่าฟัง เพียงสักแต่ว่าอ่าน แต่ว่าไม่ได้เอาไปใช้ในชีวิตประจำวัน แบบที่เรียกว่า *เข้าหูซ้ายออกหูขวา เข้าหูขวาออกหูซ้าย* ฟังเสร็จแล้วก็ลุกขึ้นไปจิตใจก็กลับไปสู่ภาวะเดิมต่อไปยังไม่ได้ผลคุ้มค่าจากการเรียนการอ่านธรรมะอย่างแท้จริง

เราจะเรียนเพียงเท่านั้นไม่ได้ ต้องให้มันเกิดการปฏิบัติคือเอาไปใช้ เอาไปคิดพิจารณาเพื่อให้เกิดปัญญาขึ้นในตัวเรา แล้วเอาชนะธรรมชาติฝ่ายต่ำที่เกิดขึ้นรบกวนจิตใจทำให้เกิดความทุกข์ความเดือดร้อนใจไปด้วยประการต่างๆ นั้น อย่าให้ใครๆ ต้องเป็นทุกข์

๑ ศิลปะของการดับทุกข์ ๑

คนเราทำอะไรนี่อย่าเห็นแก่ตัว แต่ต้องเห็นแก่ประโยชน์ผู้อื่น
อุดมการณ์ของพระพุทธเจ้านั้นสอนให้เรา **อยู่เพื่อไม่ให้ใครเป็นทุกข์**

อยู่เพื่อไม่ให้ใครเป็นทุกข์ในวงแคบก็คือ ในครอบครัว เรามีชีวิต
เป็นอยู่โดยไม่ได้ให้ใครเป็นทุกข์ แม่บ้านไม่อยู่เพื่อให้พ่อบ้านเป็นทุกข์
พ่อบ้านไม่อยู่เพื่อให้แม่บ้านเป็นทุกข์ พ่อแม่ไม่อยู่เพื่อให้ลูกทุกคนเป็น
ทุกข์ ลูกก็เหมือนกันจะไม่ทำอะไรให้พ่อแม่เกิดความทุกข์ความเดือดร้อน
ใจ อะไรที่เราทำแล้วคุณแม่ไม่สบายใจ คุณพ่อไม่สบายใจ การกระทำ
นั้นเป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้อง

หรือว่า เราอยู่กับเพื่อน ก็ต้องไม่ทำอะไรให้เพื่อนเกิดเดือดเนื้อ
ร้อนใจ ไม่ให้เพื่อนต้องเป็นทุกข์ในเรื่องนั้น ๆ เห็นว่าเพื่อนจะทำอะไร
ผิดพลาดเสียหาย เราก็คอยแนะนำชี้แจงให้เพื่อนเกิดความสำนึกรู้สึก
ผิดชอบชั่วดี แล้วจะเปลี่ยนแปลงสภาพชีวิตให้เข้าหา**สัมมาทิฐิ**
คือ**ความเห็นชอบ** แล้วมีการคิดชอบ พูดชอบ ทำชอบ ดำรงชีวิต
ชอบต่อไป เป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลแก่กันและกัน ถ้าเราคิดเราทำอย่าง
นั้นอยู่สม่ำเสมอในชีวิตประจำวัน ความคิดร้ายๆ ก็พออนคลายลงไป

๑ ศิลปะของการดับทุกข์ ๑

แล้วเราก็ต้องสังเกตอีกเหมือนกันแหละ คือสังเกตว่าตั้งแต่เรา
เข้าวัดฟังธรรมหรือว่าเข้าใกล้พระมาเป็นเวลานานเท่าใดแล้ว สิ่ง
ต่างๆ ในชีวิตของเรานั้นมันเปลี่ยนแปลงหรือไม่ ถ้าไม่มีการเปลี่ยนแปลง
ทางจิตใจก็เรียกว่าเข้าวัดอย่างไม่ได้ผล เข้าวัดอย่างไม่ถึงวัด เห็น
พระแต่ไม่ได้เห็นพระ ไม่ได้เอาพระไปใช้ในชีวิตประจำวัน ไม่ได้เอาพระ
ไปอยู่ที่บ้านด้วย ไปอยู่ที่ใจของเราด้วย มาเห็นที่วัดแต่เห็นไม่ชัดเห็น
แบบคนแก่ตามืดตามัว มองอะไรไม่ชัดเจน แล้วก็ไม่ได้เอาไปใช้ในชีวิต
สิ่งนั้นจึงยังไม่เกิดประโยชน์

พระศาสนาหรือธรรมะของศาสนาจะไม่เกิดประโยชน์ ถ้าเรา
ไม่เอาไปใช้ในชีวิตประจำวัน เพราะฉะนั้นเราจะต้องเอาไปใช้เป็นเครื่องมือ
พิจารณาตัวเราเองก่อนว่า เรานี้มีความเป็นอยู่ที่บกพร่องอะไรบ้าง

โดยปกติ (ขอรัก) อยากจะพูดว่าคนเราส่วนมากมักจะเข้าข้าง
ความชั่วที่เรียกว่า“เข้าข้างตัว”นั่นแหละ ใจตัวนั้นมันไม่ใช่ตัวแท้หรือ
เป็นตัวของความชั่ว แล้วเราทำอยู่ เราก็เข้าข้างสิ่งนั้น ไม่ค่อยจะยอม
เปลี่ยนแปลง ถ้าใครมาชี้มาบอกอะไรให้เข้าใจ...ไม่ยอมรับ ใจมันยังไม่

๑ ศิลปะของการดับทุกข์ ๑

ยอมรับ ยังขัดขึ้นอยู่ข้างใน ฟังนะฟัง แต่ว่าไม่ยอมไม่เอา ทำไมถึงไม่เอา เพราะมีความหยิ่งในตัวมาก

“หยิ่ง” นั่นคือตัว“ทิฏฐิ”นั่นเอง ถ้าพูดภาษาอุปกิเลสเรียกว่า “มานะ” มานะ คือสำคัญว่าฉันเป็นนั่นเป็นนี่ ฉันอย่างนั้นฉันอย่างนี้ ฉันเป็นผู้ใหญ่ ฉันเกิดมาก่อน ฉันมีความรู้ เป็นปริญญา ไ้คนที่จะมาพูดให้ฟังนี้ไม่ได้ปริญญาอะไรสักตัว ฉันไม่ยอมเอา หรือว่าฉันมีอายุมากกว่า ฉันมีฐานะดีกว่า มานะทั้งนั้นแหละ ถือตัว เย่อหยิ่งขึ้นมา แม้ว่าใครจะพูดอะไรก็ไม่ยอมเอา ไม่รับฟัง

คนที่ไม่รับฟังอย่างนี้ก็เรียกได้ว่าเป็น“คนดื้อ”นั่นเอง เป็นคนดื้อดื้อเรื่อยไป ดันเรื่อยไป ไม่ยอมรับฟังใคร เหมือนภาพที่เขาเขียนเป็น“วัวดื้อ”นะ วัวดื้อคนหนึ่งจูง อีกคนหนึ่งไล่หลัง วัวก็แข็งอยู่อย่างนั้นแหละ ไม่ยอมไป ในวัดนี้มีอยู่ตรงโน้น เขาทำภาพวัวดื้อไว้ วัวดื้อที่ตรงกอไผ่ตรงโน้นแหละ ใครเดินผ่านก็ไปดูได้ เป็นภาพหินสลักของอินเดีย เขาทำไว้ตั้งแต่โบราณ ท่านเจ้าคุณพุทธทาสไปเที่ยวอินเดีย แล้วก็ถ่ายมาเอามาทำลงในแผ่นซีเมนต์ เลยเอามาไว้ที่วัดนี้แผ่นหนึ่ง

๑ ศิลปะของการดับทุกข์ ๑

เรียกว่า“วัวตื้อ” เขาจะมาชวนให้ไปอยู่ที่หญ้าเขียวๆ มีน้ำใสๆ มีทุ่งกว้าง เป็นอิสระ วัวตื้อไม่ยอมไป มันบอกว่า “ฉันพอใจจะอยู่ตรงนี้ จะกินหญ้าแห้งอยู่ตรงนี้ จะกินฟางแห้งอยู่ตรงนี้” ไม่ยอมไป

อันนี้ท่านเปรียบเป็นสภาพจิตใจคนเรา มักจะมีส่วนอย่างนี้อยู่ ในใจเสมอ ใครพูดก็ไม่ยอมรับฟัง ไม่ยอมปรับปรุง ไม่ยอมเปลี่ยนแปลงตัวเราให้ดีขึ้น เช่น อยู่กัน ๒ คนนี้ พ่อบ้านพูดแม่บ้านก็กระพืด กระเพียดไม่ยอมรับฟัง พ่อแม่บ้านพูดพ่อบ้านก็หันหลังแล้ว ไม่ยอมรับฟัง ต่างคนต่างก็ไม่ลดราวาศอก จะลดสักกระเปียดหนึ่งก็ไม่ได้ สัก เซนต์หนึ่งก็ไม่ได้ ไม่ยอม..จะอยู่อย่างนี้แหละ แล้วจะไปกันได้อย่างไร

นี้แหละตัวกิเลสตัวนี้มันก็สำคัญเหมือนกัน เขาเรียกว่า “มานะ” ที่เราเรียกว่า“ถือตัว...ไม่ยอมรับฟังความคิดความเห็นของใครๆ” ก็อยู่ในประเภทแข็งกระด้าง ไม่อ่อนน้อมถ่อมตัว

เวลาพระท่านให้พรนะ มีคำอยู่ว่า

“อะภิวาทะนะสีลิสสะ นิจจัง วุทธมาปะจายีโน
จัตตาโร ธัมมา วัฑฒันติ อายุ วัณโณ สุขัง พะลัง”

๐ ศิลปะของการดับทุกข์ ๐

ท่านบอกว่า **สิ่ง ๔ ประการ คือ อายุ วรรณะ สุข กำลัง ย่อม เจริญแก่บุคคลผู้มีความอ่อนน้อมต่อมตนเป็นปกติ**

ความอ่อนน้อมต่อมตน นี่มันไม่ใช่เรื่องเล็กน้อย มันเป็นเรื่องถนอมมานะ ถอนทิฏฐิ ถอนความเห็นแก่ตัวได้มากเลย คนที่อ่อนน้อมยอม รับฟังนี่คือ ถอนมานะความถือตัวถือตนอะไรต่างๆ ยอมรับฟังด้วยดี คนประเภทนี้อายุยืน คือยังยืนอยู่ในธรรมะ สภาพจิตผ่องใสกายผ่องใส มีกำลังภายในมั่นคง ไม่มีใครจะมาโจมตีให้พ่ายแพ้ได้ มีกำลังอย่างนี้แล้วก็มีความสุขทางใจ เพราะมีความอ่อนอ่อนน้อมต่อมตน รับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่น ไม่ใช่ฟังเฉยๆ ฟังแล้วเอาไปใช้เอาไปปฏิบัติ เมื่อปฏิบัติได้แล้วก็มาบอกเจ้าของเดิมด้วยบอกว่า แหม..คำแนะนำที่ท่าน ได้ให้ไปนั้น เอาไปใช้แล้วเป็นประโยชน์มาก ทำให้มีความสุขขึ้น ทำให้ชีวิตดีขึ้น ทำให้การเป็นอยู่ดีขึ้นทุกประการ

นี่มันได้ผล ถ้าเราทำอย่างนั้นมันได้ผล ไอ้ที่ไม่ได้ผลนี้ก็ติดขัดอยู่ ตรงนี้ ตรงที่มีมานะนี้แหละ **ถือตัว** ไม่ยอมใคร ไม่ยอมรับฟัง ก็อย่างหนึ่ง ไม่ยอมปฏิบัติ ไม่ยอมเอาไปใช้ นี่มันร้าย **ตัวมานะนี่ร้ายนักหนา**

๑ ศิลปะของการดับทุกข์ ๑

คอยกระซิบบอกอยู่ในใจของคนเรา เป็นเรื่องร้าย ควรจะแก้เหมือนกัน

ยอมรับเสีย ยอมรับฟัง ต่างคนต่างรับฟังกันแล้ว มันก็ไม่มีอะไร เรียกว่า**กัมเข้าหากัน** มันก็เรียบริ่อย นี่คนหนึ่งกัม อีกคนหนึ่งไม่กัม มันก็ไม่ได้เรื่องอะไร อยู่กันอย่างนั้นมันก็ไม่ได้เรื่อง ต้องเข้าหากัน **ใหม่เข้าหากัน อ่อนนุ่มต่อกัน**

เหมือนคนญี่ปุ่นค้ำบั้นนะ เขาค้ำบั้น กัมอยู่นั้นนะ ญี่ปุ่นค้ำบั้น.. กัม คนไทยเราค้ำบั้นไม่ค่อยสวย เตี้ยวันนี้ทำท่าเงอะงะ เวลาไปรับของอะไร พักคอกไม่ใช่ค้ำบั้น มันพักคอก ตัวมันแข็ง แข็งเหมือนกับไม้ กระทุ้ง ไม่สามารถจะกัมลงไปได้ กัมอย่างนี้ไม่ได้ นี่ก็สังเกตดู เวลาดูโทรทัศน์ บางทีไปรับอะไรจากนายกฯ มันไม่ค่อยจะเรียบริ่อย ไม่อ่อน ตัวมันไม่อ่อน ตัวมันแข็ง **ตัวแข็งเพราะอะไร ใจมันแข็ง ใจไม่ยอม.. ไม่ยอม** แม้มือไหวก็ยกมือไหว้ แต่ตัวไม่กัม มันยังไม่อ่อน

การไหว้ที่สุภาพ ตัวมันต้องกัมด้วยนะ **ยกมือประนมแล้วหัวกัม กัมลงไปมากๆ** นี่เขาเรียกว่า **อ่อนนุ่มถ่อมตัว** นี่มันคู่กันภาษาไทย ว่า**อ่อนนุ่มถ่อมตัว** อ่อนแล้วตัวมันนุ่มลงไป ถ่อมตัวลงไปทำให้

๑ ศิลปะของการดับทุกข์ ๑

ตัวเล็กลงไป เมื่อตัวมันเล็กลงไปที่สบาย ถ้าตัวใหญ่ก็คับที่คับทาง ไปตรงไหนมันก็ใหญ่อยู่ตลอดเวลา **คนเรามันต้องใหญ่บ้างเล็กบ้าง แข็งบ้าง อ่อนบ้าง รู้จักอ่อนน้อมถ่อมตัว**

คำภาษาไทยเรามีความหมายลึกซึ้งมาก บางคำเอามาใช้คู่กันเช่น **“อ่อนน้อมถ่อมตัว”** เมื่อกายมันอ่อนลงไป น้อมลงไป ความรู้สึกทางใจมันก็ถ่อมตัวลงไป **ไม่แข็ง ไม่กระด้าง ยอมรับฟังด้วยดีในคำที่เขาแนะนำ** เมื่อได้รับฟังแล้วก็เอาไปใช้เป็นเครื่องมือสำหรับขุดเกลาความรู้สึกบางอย่างที่อยู่ในใจของเรา เช่น ขุดเกลาความเห็นแก่ตัว **ความเห็นแก่ตัวนี้ไม่ได้เรื่องอะไร เป็นเรื่องผิดทั้งนั้นนะไม่ว่าเห็นยังงิผิดทั้งนั้น** เราก็ค่อยขุดค่อยเกลาให้มันลดน้อยลง เป็นคนอ่อนเข้าหากัน พุดจាកันรู้เรื่อง ทำความเข้าใจกันได้ ชีวิตก็สดใสรุ่งเรือง ไม่มีปัญหาสร้าง ความทุกข์ความเดือดร้อนทางใจ ต้องอยู่กันอย่างนั้น

แต่ที่อยู่กันไม่ได้ใช้อย่างนี้เลย ถึงยุ้งกันอยู่นะ ไม่ว่าใคร แล้วมันยุ้งกันไปเรื่อยๆ แต่ถ้าเราเริ่มเปลี่ยนชีวิตเข้าหาความรู้สึกผิดชอบชั่วดี **รู้ว่าเราผิดแก้ไขให้เป็นถูกเสีย รู้ว่าเราแข็งแก้ไขให้เป็นคนอ่อนน้อม**

๑ ศิลปะของการดับทุกข์ ๑

ถ่อมตัวเข้ากันได้ ชีวิตมันก็เป็นสุข อยู่กันได้ดีด้วยความสบายใจ ไม่มีปัญหาอะไร ที่จะเกิดความยุ่งยากในชีวิตประจำวัน

คนเราบางทีมันก็ตื่นะ อยู่กันปกติ เมื่อไม่มีอะไรเป็นเครื่องส่งเสริมให้กระทำความผิดมันก็ดีอยู่ แต่ว่าบางครั้งบางคราวนะมันเกิดมีอะไรขึ้นมา เช่นว่ามีฐานะดีขึ้น มีเงินมากขึ้น ได้เงินได้ทองมาจากอะไรก็ตาม ชีวิตเปลี่ยนไปทันที แทนที่จะใช้เงินนั้นให้เป็นประโยชน์ในทางที่จะทำให้สภาพจิตใจดีขึ้น หรือว่าใช้เงินเพื่อนิพพาน มันไม่ได้ใช้นะ แต่ใช้เงินเพื่อสะสมกองกิเลสต่อไป

พอได้เงินขึ้นมา มันก็วางแผน...กูจะสบายสักทีคราวนี้ แหม..ลำบากมานานแล้ว... คิดวางแผนจะไปเที่ยว ไปเตร่ ไปสนุก ไปอะไรต่างๆ อย่างโน้นอย่างนี้ เหมือนละครตลกของนายล้อต๊อก..ตลกล้อต๊อก

เขาซื้อล็อตเตอรี่ เวลาจะซื้อล็อตเตอรี่เขาก็ไปบนบานศาลกล่าว ต่อหลวงพ่อบอกว่าถูกล็อตเตอรี่แล้วจะไปสร้างโบสถ์ สร้างวิหาร สร้างศาลาพัฒนาวัดวาอารามให้เจริญให้ก้าวหน้าเสียที หลวงพ่อช่วยลูกข้างซีกที่เถอะ...

๑ ศิลปะของการดับทุกข์ ๑

นี่มันนิทาน มันก็ถูกจริงๆ เลยกถูกเข้า พอถูกเข้าไอ้เรื่องจะไปสร้างโบสถ์ไม่คิดแล้ว สร้างวิหาร พัฒนาวัดไม่คิดแล้ว ฉันมีเงินแล้ว ฉันจะไปกรุงเทพฯ ฉันจะไปเที่ยวบาร์ เที่ยวไนท์คลับ ฉันจะไปอาบอบนวด ฉันจะไปสนุกสนานอะไรต่างๆ นานา ไหนไปหมดเลย แทนที่จะเอาเงินนั้นมาใช้ให้เป็นประโยชน์ กลับไปใช้ในการลดราคาตัวเองให้ตกต่ำลงไป ไปเที่ยวสนุกเรียกว่า“ปล่อยแก็”กันสักที แหม..มันอดอยากปากแห้งมานาน ที่นี้กูได้เงินแล้ว..จะปล่อยแก็แล้ว เรียกว่า เป็นเด็กเมื่อแก็ ไปเที่ยวสนุกสนาน

คนเราเมื่อมีเงินแล้วบริวารมันเยอะ ไปไหนก็มีคนยิ้มรับทั้งนั้น แหะละคนมีเงินนี้ เขาก็ยิ้มรับ ไม่ใช่ยิ้มเรื่องอะไร ยิ้มจะเอาเงินจากคนอื่นทั้งนั้น ก็มีคนมาบ๊อยขอ ยกขอปอบัน ให้เกิดความเพลิดเพลินเจริญใจเพื่อจะให้สตาจ์ทั้งนั้น ไม่ใช่เรื่องอะไร ก็ใช้ไป..ใช้ไปจนหมด ไม่ได้ทำอะไร โบสถ์ก็ไม่ได้สร้าง ศาลาก็ไม่ได้ซ่อม กำแพงวัดก็ไม่ได้สร้าง หลวงพ่อก็ไม่รู้ว่าจะว่าอย่างไร เพราะว่ามันเปลี่ยนไป อย่างนั้นก็มี

คนเรามันเปลี่ยนได้ เปลี่ยนฐานะไปได้ บางทีเมื่อก่อนเรียบริ่อย

๑ ศิลปะของการดับทุกข์ ๑

ประพฤติตนเรียบริ้อยดิงาม พอได้เงินแล้วทำเอาเสียคนไปก็มี หรือได้ตำแหน่งสูงขึ้นเสียไปก็มีเหมือนกัน อันนี้เขาเรียกว่า“เมา” พระพุทธเจ้าท่านเรียกว่าเป็น**ความเมา**ชนิดหนึ่ง

ไอ้เมาเหล่านี้เมาเข้าเย็นหายไม่รุนแรงเท่าไร แต่ว่าเมาในทรัพย์สมบัติ เมาในความเป็นใหญ่ ในบริวาร ในอะไรต่ออะไรนี้ ไอ้..เมานั่น เมาจนไม่รู้ว่าจะอะไรเป็นอะไร เพื่อนที่เคยคบค้าสมาคมกันนี้ไปพูดอะไรไม่รู้เรื่องแล้ว..เมา...พูดกันไม่รู้เรื่องแล้ว นี่คือการเมาชนิดหนึ่ง

ท่านบอกว่าจะวังไว้เรื่องเมาๆ นี้ ให้ระวังไว้ว่าอย่าเมา พอเมาแล้วลืมตัว ตาบอด หูหนวก ใจก็กลายเป็นใจบอดใจไปไปด้วย ใครพูดอะไรก็ไม่รู้เรื่อง แม้คนที่อยู่ด้วยกันพูดก็ เฮ้ย..อย่าพูด ฉันไม่ฟังเธอแล้วเวลานี้ เธอมันไม่เหมาะะกับฉันแล้วละ... มันปฏิเสธไปหมดแล้ว เรื่องอย่างนี้เรียกว่าไปเอาไกลเหมือนกัน

คนอย่างนี้ก็มีอยู่มากในสังคมมนุษย์เรา มันไปไกลไปจนกระทั่งดิ๊งกลับไม่คอยได้ก็มี นั่นแหละเมื่อใดหมดเนื้อหมดตัวจึงกลับมา กลับมาเหมือนไอ้หนูอะไรเมื่อระยองบอกกับนักมวยบอกว่า..ไปก็ไปเถอะ..

๑ ศิลปะของการดับทุกข์ ๑

อย่าเซมาก็แล้วกันนะ.. แม่วันดีคืนดีของนายชาวฟอง บอกว่า เออ.. ไปหลงสาวกรุงเทพฯ ก็ไม่ว่าอะไร แต่ระวังอย่างเซมาก็แล้วกัน.. หมายความว่าถ้าเซกลับมาแล้วก็เอาข้างลงไปเลย ให้นักลงไปอีก นี่แหละ เขาพูดพยากรณ์ไว้ว่าอย่าเซกลับมาก็แล้วกัน เพราะว่ามันหลงกรุงเทพฯ กรุงเทพฯมันเต็มไปด้วยแสงด้วยสี ทำให้คนเพลิดเพลิด แต่ว่าคุณแม่ที่ระยองเขาเป็นชาวไร่ชาวนา คนอย่างนี้มันคนสร้างหลักสร้างฐานมีที่ดินมีบ้าน ทำงานทำการ

แต่นักมวยมันกำลังเมาว่า ภูนี่เป็นแชมป์โลก แต่มันแชมป์อยู่ที่ปีละ ไม่เท่าไรก็เซกลับไปที่นั่น แม่หนูคนนั้นก็บอกว่า..อย่าเซกลับมาก็แล้วกัน ถ้าเซกลับมาแล้ว แม่ต้องเล่นงานซะให้เจ็บเหมือนกัน เป็นอย่างนี้ นี่ก็เรียกว่ามันเมา ถ้าเมาแล้วมันก็เสียคนได้ง่าย พุดจาไม่เข้าใจไม่รู้ภาษา ก่อนนี้พุดก็พอรู้เรื่องนะ เมาแล้วไม่รู้เรื่องแล้ว..เลอะ ..คนเราถ้าเมา เมาทุกเรื่องไม่ว่าอะไร แล้วเมามันก็เสียหาย

พระท่านจึงสอนว่าอย่าเมา อย่าให้โมหะครอบงำจิตใจ เมาในวัย ในชีวิต ในความไม่มีโรค ในทรัพย์สมบัติ ในความเป็นใหญ่ ใน

๑ ศิลปะของการดับทุกข์ ๑

อำนาจวาสนา เมาไม่ได้ทั้งนั้น ให้มีความสำนึกดูว่าสิ่งนี้เป็นแต่เพียงอะไร...หัวโขน... เขาเรียกว่า“หัวโขน”

หัวโขนสวมเข้าออกมาก็ต้องว่าไป รำแบบพระราม แบบพระลักษมณ์ แบบหนุมาน ก็ว่ากันไปตามเรื่องนะ แต่พอเข้าหลังโรงนี้ก็ต้องไปถอดออกเร็วๆ มันร้อน สวมไว้นานก็ไม่ได้ บอกลูกน้องว่า หั่นไวๆ กูจะออกอีกแล้ว หั่นอะไร..หั่นกัณฐชา ตูตกัณฐชาแล้วออกไปรำไม่เหนื่อยมันเป็นอย่างนั้น มันยิ่งเมาหนักเข้าไปอีก เมากัณฐชาเข้าไป... พวกตัวละครมันก็เป็นอย่างนั้น เราต้องรู้ว่าเขาให้แสดงเป็นตัวอะไร แสดงชั่วคราว พอแสดงแล้วมันก็หมดเรื่อง

ชีวิตก็เป็นอย่างนั้น ถ้าเราคิดได้ มันก็ไม่มีอะไร นึกได้ชีวิตก็ไม่เสียหาย มิตรพรมสมบัติก็เอาไปใช้ให้เป็นประโยชน์เป็นคุณเป็นค่า ให้ลูกให้เต้าไปรำไปเรียนสร้างเนื้อสร้างตัวดีกว่าจะเอาไปเที่ยวเล่นสนุกสนานเฮฮา ไร้สาระ

มันเป็นความสุขชั่วแล่น ประเดี๋ยวก็หายไปหมดไป เหมือนกับฟ้าแลบนะ ไม่มีอะไรที่เป็นเรื่องถาวร

๑ ศิลปะของการดับทุกข์ ๑

เวลาเจ้าชายสิทธัตถะจะออกบวชนี้ มารก็มาพูดยั่วให้เพลิดเพลีน
สนุกสนานในราชสำนัก พระองค์ตอบว่า.....

ความสุขสุดเร็วหาย   ประดุจสายฟ้าแลบแสง

ไยเราจะแสวง   ความสุขอันท่านพรรณนา

คือความสุขที่มารบอกนั้นเป็นความสุขประเภทฟ้าแลบ แล็บ...
ไปแล้ว ไม่ได้ยั่งยืนถาวรอะไร เรารู้แล้ว เราประสบมาแล้ว เราจะ
ไม่แสวงความสุขนั้น แต่เราจะไปแสวงหาความสุขที่ถาวรที่ไม่เปลี่ยนแปลงต่อไป ท่านก็เลยออกบวช ไม่กลับสู่พระราชวัง

คนเรามันก็ต้องบวชเสียบ้าง ว่างๆ ก็บวช “บวช” คือองตเว้น
นั่นแหละ คือ **องตเว้นจากสิ่งที่ยั่วยุ สิ่งที่ไม่ดี องตเว้นจากชีวิตที่มันไม่
ถูกต้อง** ทำชีวิตให้ถูกต้องดิงามขึ้น อะไรๆ ก็จะเปลี่ยนไปในทางที่ดี
มีชีวิตสดชื่นแจ่มใส

ดังที่ได้แสดงมาเพื่อให้เป็นแนวทางสำหรับญาติโยมทั้งหลาย ก็
พอสมควรแก่เวลา

ถามท่านก่อน

“นับสิบก่อน” ตอนเกิด อารมณ์แรง

นั้นยอมแปลง อารมณ์ร้าย ให้ดีได้;

“ถามท่านก่อน” ตอนจะทำ สิ่งใดใด

นี้ความหมาย ตรงกัน จันรับรอง,

ถามท่านก่อน! นั้นถามใคร รู้ไหมเล่า?

คือทูลถาม พระพุทธเจ้า ในหม่อมชมอง

จะตรัสตอบ ถ้วนทุก ทุกทำนอง

ไม่ต้องหมอง หม่นใจ ไปจนตาย,

ตอนจะโกรธ จะละโมภ จะโง่งอ

ตอนถูกเข้า ให้หมุนจี เป็นผีร้าย

จะตีลูก หย่าคู่ ฯลฯ; อย่าดูตาย

ยังใจกาย “ถามท่านก่อน” ห่อนผิดเอ๋ย ฯ

พุทธศาสนิกฯ

จะอยู่ในโลก

พระดาบส สอนลูก: “จะอยู่โลก

ซึ่งไสโคจร, ต้องระวัง ทั้งสี่สถาน:-

(หนึ่ง) ยาพิษ: สิ่งเสพติด ทุกประการ

ทั้งทางกาย ทางวิญญาณ เป็นการตายฯ

(สอง) เหมมิด คือเพศ ที่ตรงข้าม

เป็นกลกาม มิดหมก ตกจมหาย,

(สาม) เล่นตม จมถล่ำ ล้ำบากกาย

คือลาภหลาย, ยศ, สุข, สรรเสริญ, ลวง

(สี่) อสรพิษ คืออิท- อิพลชน

ที่อำนาจ เห็นอคน นั้นใหญ่หลวง;

ทั้งสี่นี้ ระวังระไว ให้เต็มดวง

ให้ก้าวล่วง จะอยู่ได้ ในโลกคน” ฯ

พุทธทาสภิกขุ

ยามจะมี

๐ มีอะไร มีไม่เป็น ก็เป็นทุกข์

ถึงมีสุข ก็ยิ่งทุกข์ เพราะสุขนั้น

ดูให้ดี อย่าเสียที ให้กับมัน

จะพากัน มาเพิ่มทุกข์ ให้ทุกที ๙

ยามจะใช้

๐ ยามจะใช้ ใช้ให้เป็น ไม่เป็นทุกข์

ยามจะกิน กินให้ถูก ตามวิถี

ยามจะถ่าย ถ่ายให้เป็น เห็นสุดดี

ถ้าอย่างนี้ ไม่เป็นทุกข์ ทุกคืนวัน ๙

ยามไหนก็ได้

๐ ยามจะได้ ได้ให้เป็น ไม่เป็นทุกข์

ยามจะเป็น เป็นให้ถูก ตามวิถี

ยามจะตาย ตายให้เป็น เห็นสุดดี

ถ้าอย่างนี้ ไม่มีทุกข์ ทุกวันเฮย ๙

๐ อยู่ในโลก

โดยไม่ถูกาช่วยของโลก

๐ อยู่ในโลก

โดยกินเหยื่อแล้วไม่ติดเบ็ด

๐ อยู่ในโลก

โดยเป็นพืชนะโลก

นี่คือ.....

ศิลปะสำหรับกำรมีชีวิต

อยู่ในโลก

